

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
СЕНАТА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 2

БЕОГРАД 1933 ГОДИНЕ

КЊИГА 4

XXXVIII РЕДОВНИ САСТАНАК

СЕНАТА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 20 ЈУНА 1933 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

Претседник
Д-Р АНТЕ ПАВЕЛИЋ
и
Потпретседник
Д-Р ФРАН НОВАК

Секретар
Д-Р ВАСО ГЛУШАЦ

Присутни су г. г. Министри: Претседник Министарског савета др. Милан Сршкић, Министар просвете др. Раденко Стајковић, Министар физичког васпитања народа др. Лавослав Ханжек, Министар пољопривреде др. Љубомир Томашић.

ПОЧЕТАК У 10,10 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

1 — Читање и усвојење записника XXXVII редовног састанка;

2 — Читање Указа Њ. В. Краља о наименовању нових сенатора;

3 — Саопштење о подношењу предлога Закона о измени § 258 Закона о чиновницима од стране сенатора г.г. Мирослава Пљоја и другова и упућење Финансијском одбору;

4 — Саопштење извештаја г. Претседника Народне скупштине да је Народна скупштина усвојила све измене и допуне Сената у предлогу Закона о изменама и допунама Закона о лекарима специјалистима за болести уста и зуба и о зубним техничарима од 18 новембра 1930 године;

5 — Саопштење и упућење Имунитетском одбору захтева г. Министра правде за издавање суду сенатора г. Гаврила Церовића;

6 — Молбе за боловање сенатора г.г. др. Бењамина Шуперне, Петра Костића и др. Отона Франгеша;

7 — Молбе, жалбе и резолуције;

8 — Дневни ред: 1) Претрес извештаја Одбора о предлогу Закона о изменама и допунама Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима; 2) Претрес извештаја Одбора о предлогу Закона о изменама и допунама Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе и Закона о насељавању јужних крајева. — Оба законска предлога примљена су у начелу и појединостима.

Говорници: Известилац већине Дака Поповић, известилац мањине др. Желимир Мажуранић, Министар пољопривреде др. Љубомир Томашић, известилац Спира Хаџи Ристић.

Претседник др. Анте Павелић: Отварам XXXVIII редовни састанак Сената Краљевине Југославије. — Молим господина секретара да изволи прочитати записник прошлог састанка.

Секретар др. Васо Глушац чита записник XXXVII редовног састанка.

Претседник др. Анте Павелић: Имаде ли какве примедбе овако прочитаном записнику? (Нема). Примедаба нема, записник се оверовљује.

Господа сенатори, изволите саслушати један Указ Његовог Величанства Краља:

МИ

АЛЕКСАНДАР I

По милости Божјој и вољи народној
Краљ Југославије

На основу члана 50 Устава именујемо за сенатора:
Живановића Јеремију, бана у пензији из Београда,
Ђорђевића Драгослава, помоћника Министра просвете у пензији из Београда,
Др. Улманског Саву, професора Универзитета из Загреба,
Иванишевића Дон Франа из Сплита,
Цаковића Милована, великог жупана у пензији, са Цетиња,
Сочицу Муја, пензионера и поседника из Никшића, и
Петровића Добросаву, бившег народног посланика из Бољевца.
Претседник Нашег Министарског савета нека изврши овај Указ.
18 јуна 1933 године
у Београду.

АЛЕКСАНДАР, с. р.

Претседник Министарског савета,
Др. Милан Сршкић, с. р.

(Господа сенатори су саслушали читање Указа стојећи и пропратили бурним узвицима: Живео Краљ!)

Овај Указ о наименовању прочитане господе за сенаторе прима се на знање и Претседништво ће их позвати ради полагања заклетве и вршења сенаторске дужности.

Молим господина секретара да изволи саопштити један законски предлог господе сенатора.

Секретар др. Васо Глушац саопштава: Сенатори г.г. др. Мирослав Плој и другови подносе Сенату на решење. Предлог Закона о измени § 258 Закона о чиновницима и моле да се исти упути на проучавање Финансијском одбору.

Претседник др. Анте Павелић: Овај законски предлог је отштампан, разделиће се господи сенаторима и по жељи подносилаца биће упућен Финансијском одбору на проучавање. — Молим господина секретара да изволи саопштити извештај Народне скупштине.

Секретар др. Васо Глушац саопштава: Господин Претседник Народне скупштине извештава Сенат да је Народна скупштина усвојила на свом 51 редовном састанку, одржаном 13 јуна о. г., све измене и допуне које је Сенат извршио у предлогу Закона о изменама и допунама Закона о лекарима специјалистима за болести уста и зуба и о зубним техничарима од 18 новембра 1930 године.

Претседник др. Анте Павелић: Ово саопштење Народне скупштине прима се на знање. — Молим господина секретара да изволи прочитати захтев за издавање сенатора суду.

Секретар др. Васо Глушац саопштава: Г. Министар правде доставља Сенату на решење захтев Среског суда за град Београд за издавање суду сенатора г. Гаврила Церовића, кога тужи Српска банка из Загреба за дело из § 301 Кривичног закона.

Претседник др. Анте Павелић: Овај захтев г. Министра правде упутиће се надлежном Имуни-

тетском одбору на даљи рад. — Молим господина секретара да изволи прочитати молбе г.г. сенатора за боловање.

Секретар др. Васо Глушац саопштава: Сенатор г. др. Бењамин Шуперина моли Сенат да му изволи одобрити на темељу лекарског уверења двомесечно боловање; сенатор г. Петар Костић такође моли Сенат да му изволи одобрити на основу лекарског уверења 6 месеца боловања; сенатор г. др. Отон Франгеш извештава Сенат да се налази на лечењу и моли га да му изволи одобрити боловање до 28 јуна о. г.

Претседник др. Анте Павелић: Одобрава ли Сенат тражена боловања? (Одобрава). Објављујем да је Сенат тражена боловања одобрио. — Молим господина секретара да саопшти молбе, жалбе и резолуције.

Секретар др. Васо Глушац саопштава молбе, жалбе и резолуције: др. Анте Шумановића из Крижеваца; грађана Среза деспотовачког; Удружења трговаца из Прокупља; Друштва станара из Љубљане.

Претседник др. Анте Павелић: Све саопштене молбе, жалбе и резолуције упутиће се надлежном Одбору за молбе и жалбе.

Прелазимо на дневни ред. На дневном је реду као прва тачка: претрес извештаја Одбора о предлогу Закона о изменама и допунама Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима. Извештај је г. Дака Поповић у име већине, а у име мањине г. др. Желимир Мажуранић. Молим известиоца г. Поповића да изволи прочитати извештај одборске већине.

Извештај већине Дака Поповић чита:

СЕНАТУ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД

Одбор Сената за проучавање предлога Закона о изменама и допунама Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима од 19 јуна 1931 год. са изменама и допунама тога Закона од

5 децембра 1931 год., проучивши га на својим седницама 16, 17 и 18 јуна ове године, подноси Сенату, саобразно акту Претседништва Сената Бр. 1535 од 16/VI о. г., овај

ИЗВЕШТАЈ:

У току расправе о овом законском предлогу Одбор се је нарочито задржао на 2 алинеји § 3а, који је амандман Народне скупштине. У тој алинеји од једне реченице помешане су две материје. Са одредбом о спречавању даље деобе општинских пашњака Одбор је сагласан; али није сагласан са одредбом „изузев оних ритова, који се сада мелиорирају“. Кад би ова одредба остала овако, она би деструктивно деловала на унапређење тако потребних мелиорација у нашој земљи. Нико се не би нашао ко би улагао новац у мелиорационе радове, када постоји законска могућност да се мелиорисане земље ставе под удар аграрне реформе. Још мање би повољно одјекнула ова одредба у капиталистичким круговима иностранства, јер би за навек дезинтересовала странце да кредитирају овакве радове, који су иначе нашој земљи од преке потребе.

И поред изјаве г. Министра пољопривреде, да се ова одредба односи само на Панчевачки рит, Одбор жели да г. Министар у име Краљевске владе даде изјаву у одборски записник и у пленуму Сената, да друга алинеја § 3а не тангира ни један други рит који се сада мелиорира, као ни будуће водоплавне терене, који ће се мелиорисати. Та изјава има да уђе и као коментар § 3а у издање Закона, који ће Министар пољопривреде издати на основу овлашћења § 41 овог законског предлога.

Уз горњу изјаву г. Министар дао је и изјаву у име Краљевске владе да се став 9 § 7 законске новеле не односи на подручје Дравске бановине и три среза Савске бановине: Сушак, Делнице и Врбовско, него она важи за она подручја, на која се новелом овај параграф проширује.

Иначе је Одбор усвојио законски предлог у целини онако како га је прихватила Народна скупштина, те моли Сенат да изволи примити овај извештај.

За известиоца одређен је сенатор г. Дака Поповић.

Г. др. Желимир Мажурапић као члан Одбора одвојно је мишљење и поднеће Сенату посебан извештај.

У Београду, 17 јуна 1933 год.

Претседник Одбора,
Мил. Ж. Јовановић, с. р.

Секретар,
Др. Е. Гаврила, с. р.

Чланови Одбора:

Инж. Д. Поповић, с. р., Мил. П. Драговић, с. р.,
Сп. Х. Ристић, с. р., Др. И. Алкалај, с. р., К. Смиљанић, с. р.,
Др. М. Плој, с. р., Др. Цафер Сулејмановић, с. р.,
Сефедин Махмутбеговић, с. р., Т. Јалжабетић, с. р.

Претседник др. Анте Павелић: Молим известиоца мањине г. др. Мажурапића да изволи прочитати извештај одборске мањине.

Известилац мањине др. Желимир Мажурапић чита:

СЕНАТУ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БЕОГРАД

ОДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ

сенатора дра Желимира Мажурапића као члана Одбора за проучавање законског предлога о изменама и допунама Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима од 19 јуна 1931 г. са изменама и допунама тога Закона од 5 децембра 1931 године.

Предлог Закона, о коме је ријеч, нипошто не убрзава ликвидацију аграрне реформе, већ усупрот, противно Уставу, противно декларацијама Владе и противно међународним обвезама државе, поновно отвара питање нове аграрне реформе, којег се свршетак уопће не може видјети.

При том законски предлог не само да ствара нове аграрне објекте тиме што смањује обрадиве површине изузете из аграрне реформе ранијим дефинитивним законом од 1931, већ ствара и такве нове аграрне објекте, код којих се уопште не ради о питању тко дотичне површине обрађује, јер се ради о шумама које се по својој природи нити немају обрађивати. Ту се, дакле, законски предлог потпуно удаљује од толико пута опетованог принципа и основице аграрне реформе, који гласи: »земља припада ономе, који је обрађује«.

Ово проширење објеката, дакле, значи поновно отварање аграрне реформе, и то на сасвим кривој основици, те се приказује као протууставно и ничим оправдано одузимање приватне својине. Како је ранији Закон од год. 1931 дефинитивно скинуо питање аграрне реформе са дневног реда, настала су отуда за сопственике становита права стечена и зајамчена позитивним законима и Уставом.

Снижавање отштетне квоте, даљњи је прехват у приватна већ стечена и зајамчена права, док је сасвим недопустиво, да се питање финансијског ефекта овога закона и финансијске provedбе у закону уопште не решава, већ се оставља Министру финансија да у сагласности са Министарским саветом изда у том смеру уредбу.

Сам предлог Закона пун је текстуалних погрешака, протусловља и антиномија, док су некоје специјалне одредбе у тим изменама од катастрофалног утјечаја на господарство државе.

Да истакнемо само неке од крупнијих грешака:

1) Закон у §-у 3а измена алинеја II гласи овако: »Општински пашњаци у колико се у катастру воде као такови, не могу се више узимати у сврхе аграрне реформе, изузев оних ритова, који се сада мелиорирају«.

У првом реду треба истакнути, да је сама стилизација бесмислена, јер ритови немају ништа заједничкога са општинским пашњацима, дакле је горња изрека несмисао.

У другом реду ваља нагласити, да стављање ритова који се мелиорирају под аграрну реформу, значи апсолутно онемогућење њихове мелиорације, јер је посвема немогуће да би се нашао сопственик или финансијер, који би предузели мелиорацију ритова, ако знаду да им земља након проведене мелиорације, у смислу закона, има бити одузета.

Изјава Министра, да се ова одредба тиче само једнога рита, нема никакове законске моћи, јер је у очитом протусловљу са текстом самога закона.

2) У §-у 3 беспотребно и протууставно проширује се аграрна реформа и на зграде. У §-у 4 про-

ширује се аграрна реформа на становите раније већ коначно одређене супермаксимуме и то на штету народног господарства.

3) У §-у 4а одређује се, да се и црквено земљиште може експроприирати на предлог Министра пољопривреде а по одобрењу Министарског савета.

Овом се одредбом тежко оштећују црквена имања српско-православне и римо-католичке вјероисповјести.

При том је учињена слиједећа антиномија: Према одредби §-а 4а потребна је за експроприацију црквеног земљишта привола Министарског савета. У супрот се у §-у 7 измена у тачци 8 одређује, да се црквени велики посједи у Дравској бановини имаду експроприсати у року од 6 мјесеци након ступања на снагу овога Закона и то према одредбама става 1, 2, 3, 4 и 6 §-а 24 старог закона, који је у том погледу остављен непромијењен. У том пак ставу 8 реченог §-а 24 старог закона изричито је одређено, да ову експроприацију имаде провести Министар пољопривреде у споразуму са Министром шума и рудника, те у сагласности са Претседником Министарског савета.

Према томе, за остале крајеве, изузевши Дравску бановину, дакле за Српско-православну патријаршију н.пр. може одредити експроприацију Министар пољопривреде само по одобрењу целокупног Министарског савета, док за Љубљанску бискупију ову експроприацију одређују Министар шума и рудника, Министар пољопривреде и Министар Претседник без питања Министарског савета.

Упада у очи, да се према §-у 4а црквено земљиште може, али не мора, експроприирати, док се према §-у 7 тачка 8 црквено земљиште мора експроприсати у колико прелази измеру од 1.000 хектара.

Према томе се црквено земљиште н.пр. Српско-православне патријаршије може али не мора експроприирати, док се црквено земљиште Љубљанске бискупије мора експроприирати.

Ова аргументација стоји и онда, ако би се узело, да се § 4а измена и допуна односи само на обрадиво земљиште, што је у осталом потпуно произвољно тумачење, јер је стилизација посве опћенита. Онда би за црквене шуме осталих крајева вредно само став 9) §-а 7 ових измена и допуна, дакле би се шуме Љубљанске бискупије морале, а остале шуме црквене само могле а не морале експроприсати.

4) У §-у 7 измена имаде још једна антиномија. Тај параграф измена оставља на снази став 6 §-а 24 Закона од 1931 г. Према томе пако ставу рок од 30 дана и од 6 месеци већ је давно прошао, јер се рачуна од часа ступања на снагу Закона од 1931. За ново земљиште, које се узима под удар аграрне реформе према одредби става 9 §-а 7 измена, није одређен никакав рок, већ се очито имаде примјенити рок става 6, т.ј. један већ давно конзумирани рок, што је потпуна бесмислица. Ако би се пако узело да рок опће није одређен, онда то није закон о ликвидацији аграрне реформе, већ о вечитом провађању нове аграрне реформе на потпуно неизвесно време.

5) Потпуна је бесмислица, да се оставља нетакнут § 1 Закона од 1931 и став 6 §-а 24 Закона од 1931., кад исти стоје у неразријешивом противурјечју са новим изменама и допунама.

6) Снижавање отштетнога кључа неоправдано је и просто одузимање већ стечених права. Одредба §-а 15 допуна уникум је у законодавству. Један закон, који имаде за државу огроман финансијски ефекат, не може се издати прије него ли је тај ефекат израчунан и покривен. Посвема је недопустиво, да се у том погледу остављају слободне руке Министарском савету да чини шта хоће. Тим више је то недопустиво, јер се ту ради о правима трећих лица, која су и онако овим изменама и допунама протууставно оштећена.

7) § 11 Закона од 1931 остављен је нетакнут. Из тога се параграфа види, да ће и у погледу новог провађања аграрне реформе услијед ових измена и допуна страни држављани далеко боље проћи, него ли властити држављани.

8) Све важније одлуке о примјени ових измена и допуна на практичне случајеве, у колико се тиче одузимања или неодузимања земље, доносе према стилизацији измена и допуна Министри, један или више њих, према слободној оцени.

Тим је елиминирана контрола Државног савета у једном од најважнијих имовинских питања огромног слоја народног. У том погледу ми постајемо земља бесправља.

9) Специјална неправда лежи и у томе, да се новим законом дају шуме интересентима у оним крајевима, гдје је дрво најјефтиније, а за тај поклон имаду да намакну средства не обдареници, него и порезници из крајева, гдје је дрво најскупље, они најсиромашнији из крашких гољети итд. Праведност захтјева, да аграрни интересенти сами плате земљу, коју добивају и онако по врло ниској цијени. Овом новелом држава ће преузети огромни терет, који ће имати да снесе сви порезници.

Из свих овдје изнесених разлога молим сл. Сенат, да ту законску основу као неумјесну, нелогичну и протууставну изволи својим гласањем заштити.

У Београду, 18 јуна 1933 г.

Др. Желимир Мажуранић, с. р.

На крају, част ми је констатовати да је сенатор г. Јалжабетић изјавио, да је забуном потписао извештај одборске већине из разлога, што није знао да ће се предати одвојено мишљење, те се је код гласања изјавио солидарним с нама. (Атанасије Шола: А зашто је био на збору с нама?)

Претседник др. Анте Павелић: Отварам начелни претрес. Реч има извештај већине г. Дака Поповић.

Извештај већине Дака Поповић: Господо сенатори, већ смо у петнаестој години рада на спровођењу аграрне реформе и држим да данас, када се налазимо пред ликвидацијом северног и јужног аграра, није на одмет, ако бацимо један поглед уназад на тај досадашњи рад као и на постигнуте успехе. Ваља одмах нагласити да смо и у проблемима аграрне реформе били хуђе среће, јер смо на територији Краљевине Југославије забили најсложеније проблеме, такве какве није имала ниједна држава у источној и југоисточној Европи, где се после светског рата аграрна реформа спроводила. Поред односа, којима је порекло још у древним аграрним односима Рима, ми смо имали веома сложене кметске и кметству сличне односе, чије нас порекло води у доба феудализма и то оног најцрње врсте. Поред посуда мртве руке

и великих поседа црква, латифундија, фидеикомиса и од разних страних династија дарованих великих поседа, наша аграрна реформа имала је да реши и питање деобе великих поседа на подручју водних задруга у северним крајевима Дунавске бановине. Овако сложене аграрне проблеме није имала ниједна држава и њиховом решавању морало се приступити после нашег народног ослобођења и уједињења хитно, без предпреме, без познавања суштине тих проблема, без организованог техничког апарата и без јасних погледа на економска и социјална питања у која су ти проблеми задирали. У то доба још нисмо били свесни да сваки акт аграрне реформе дубоко задира не само у друштвену, него и у привредну структуру оне области у којој се спроводи. Све да и није било притиска од доле, ми би морали приступити изједначавању аграрно-поседовних прилика у нашој земљи и то из много разлога. Затечено поседовно стање није могло остати, јер смо у појединим крајевима затекли неједнаке и несавремене поседовне односе. Док је ослободилачка Краљевина Србија имала поседовне односе на бази ситног земљишног породичног поседа, дотле су сви ново-ослобођени крајеви имали веома компликоване — и што је гласно — неизједначене поседовне односе, који се нису могли трпети ни часа даље.

Наш аграрни проблем састојао се тада у својој суштини из четири дела. Северни део, део области великих поседа, махом феудног карактера, које је ваљало у интересу огромних друштвених супротности решити тако, да се ти велики поседи парцелишу на мале породичне поседе, сличне онима у предратној Краљевини Србији. Ранији велики поседници, махом странци, нису даље могли остати у новој националној држави као такви, јер је нашем народу требало хитно документовати, да је он свој, на својој грудни, у својој држави и да се ослобађа не само културно и политички, него и економски. У централном делу наше земље ваљало је решити са посебним обзирима питање кметских и беглучких земаља и однос кметова према господару, власнику. У западном делу ваљало је разрешити несавремене односе радног сељака и власника, између којих је постојао у разним крајевима разан однос, а на југу морали су се ослободити из средњовековног стања чифчије и кметови.

Поред тих политичких и социјалних задатака ваљало је при решавању наших аграрних питања имати вазда у виду и економске обзире. Ту нисмо увек имали јасне погледе, нарочито у привредно напредним крајевима, и мора се рећи да је наш рад од 14 година много подбацио. Данас се може приступити исправкама учињених грешака лакше, јер је политичка страна аграрне реформе знатно ублажена, захваљујући времену и начину како је до сада спровађана. Широки народни слојеви аграрних интересената не показују више онај интерес за аграрну земљу, коју су показивали раније, а нарочито у првим данима нашег народног ослобођења и уједињења. Од многих десетина хиљада породица које су насељаване у разне крајеве наше домовине, мали је проценат оних, који су на добивеној земљи нашли и своју срећу, који су се

умели снаћи и пустити дубљег корена на наделењем земљишту. Њихова привременост у поседу, огромне тешкоће затечене на терену, њихово често премештање и још чешће узнемиравање ревизијама и премерима на њихов рачун, као и недовољна предпрема и помоћ за отклањање првих тешкоћа, све је то било разлог, да је од наших аграрних интересената мањи део успео да осети оне благодети аграрне реформе које је очекивао и које благодети им је желела да пружи наша аграрна политика.

Неуспеху наше аграрне реформе допринела је и та околност, што су аграрни интересенти у великом сразмеру били сточари, у правој смислу те речи. Ни једна од држава, које су спроводиле после светског рата аграрну реформу у Европи, није имала у том сразмеру за земљорадњу невичних брђана-сточара као ми. Ти аграрни интересенти, нарочито у северним крајевима, где се наша пољопривреда налази на високом ступњу, морали су учити основне елементе земљорадње. Они су, на сопственом искуству, морали се уверити, да напредак и благостање домаћег елемента међу који су дошли, почива на њиховом стручном знању, као и на истрајном раду, па и кредиту. Голих руку, без потребног фондуца, ту је тешко било пробити лед и опстати. На ипак има већ данас доста насеља, која иду стопама домаћих људи, да им у другој генерацији већ постану у свему равноправни.

Када се удубимо у стварне резултате наше аграрне реформе, а томе је данас овде место, ми морамо увидети да је аграрна реформа код нас спроведена у огромним размерама и да је њен значај огроман за даљи напредак нашег народа и наше земље. Када претпоставимо себи у каквим су се приликама налазили пре аграрне реформе кметови, чифчије и остали аграрни интересенти, и када знамо, да су они и њихова деца живели у бедном материјалном стању, далеко од утицаја просвете и културе и у пуној зависности од својих господара, то се мора установити, да је аграрна реформа била питање наше народне будућности и егзистенције. У Босни и Херцеговини, на земљишту кметова, ослобођено је око 110.000 породица, а на великим комплексима беглучких земаља и државне земље створено је још више слободних малих поседа, на укупној површини од преко 1.000.000 хектара. Када овим површинама и на њима створеним малим поседима додамо и оне поседе створене у Јужној Србији и у северним крајевима, ми видимо да број породица које су наделење износи на стотине хиљада. С правом се може рећи да је једна седмина укупног становништва наше Краљевине тек аграрном реформом стекла и своју пуну економску слободу, и одмах ваља додати, да је то онај део нашег становништва, који у скорој будућности треба да претставља у сваком погледу најбољу нашу народну снагу. Тако гледајући на наш проблем аграрне реформе ми морамо установити да огромне жртве поднесене од стране државне заједнице ипак нису биле узалудне. Да смо одмах на почетку ушли у проблем са пречишћеним појмовима и готовим апаратом, ја верујем да би те жртве биле знатно мање. Но, као што сам на почетку истакао, времена за проучавање и организацију није било, а још мање нас је било

вичних овоме послу, те је тако нането и сувише бола и невоље онима, чија је земља узимана под удар, а можда још и више онима, којима је делена. Штете, које је учинила наша аграрна реформа нашој пољопривреди, водним задругама и општинама, као и многим другим културним и хуманим установама, овај Закон не поправља. Биће посебан задатак Министарства пољопривреде да некоје грешке, које се још могу исправити, што пре исправи, јер ће се неке од тих грешака даљим оклевањем саме од себе гомилати и наносити велике штете нашој пољопривреди, државном фиску, па и угледу наше државе.

Пре но што бих прешао на набрајање учињених грешака, као и предлога мера које ваља предузети, морам изјавити да се слажем са гледиштем ове законске новеле по питању великих шумских поседа. Ми смо у прошлости видели да Министарство шума, из не знам којих разлога, није приступило извршењу јасних одредаба Видовданског устава, које су предвиделе аграрну реформу на великим шумским поседима. Скоро је три године од како је донет и нов Закон о шумама, чији § 186 такође предвиђа доношење посебног закона који има да реши ово питање. И пошто се са најкомпетентније стране још увек ништа не предузима у томе правцу, сматрам да су на своме месту одредбе ове законске новеле, којима се интервенише до извесних граница и по овом питању. Налазим да су шуме у животу малих пољопривредника важан фактор просперитета, а нарочито су неопходне за оне мале поседе, који су постали помоћу аграрне реформе. Не пружити им ту помоћ сада када им је најпотребнија, значило би велики пропуст нашег законодавства. Овим одредбама користиће се око 10.000 породица, што у данашњем тешком времену значи велико олакшање не само за аграрне интересенте, него и за многе земљораднике који живе у шумским крајевима.

Висина отштете, коју предвиђа ова законска новела за експроприсану земљу, сматрам да је одговарајућа према данашњим ценама земље у слободној продаји. Анунитети, које ће имати да плаћају аграрни субјекти, сведени су на могућу најнижу цифру и надам се, да ће их аграрни интересенти моћи отплаћивати. Исто тако је умесно што се предвиђа већа отштета за земље узете под удар аграрне реформе у грађевинској зони општина. Овде морам нагласити, да се већ од почетка спровођења наше аграрне реформе нисам слагао са гледиштем да се земљишта тих зона узимају под удар. Та земљишта нису у ствари друго до грађевински плацеви, који по природи и намени својој не спадају у ред аграрних земаља, којима се хтело да реши једно важно економско и социјално питање. Ако се ту и тамо у општинским интравиланима и давале мање парцеле за кућне плацеве насељеника, то је било потребно и на свом месту.

Начелно се нисам слагао ни са политиком Министарства, по којој су се немилосрдно делили општински пашњаци у сврхе аграрне реформе. Пашњаци су у животу наших земљорадника веома значајни. Сваки наш мали човек, ако само није бескућник, држи по једну краву, која му олакшава да себе и децу своју прехране из зиме. Са два, три катастрална јутра своје земље он није у стању да спреми онолико крме, колико је потребно

да је исхрани на јаслама. Сем тога за стоку је неопходна потреба испуст на пашњаке. Може се претставити колику је пертурбацију изазвало деловање пашњака у животу стотине и стотине хиљада наших пољопривредника и колико им је отежана егзистенција оваком наопаком политиком са пашњацима. Иако ова законска новела показује извесну уздржљивост према даљој деоби пашњака, то је ипак не искључује. И на овом месту изјављујем, да се никако не могу сложити са евентуалном даљом деобом општинских пашњака.

Веома је штетно дејство имала наша аграрна реформа по живот и просперитет наших општина. Напредак наших општина, нарочито у северним крајевима Дунавске бановине, био је заснован на општинском иметку у земљи. Помоћу прихода од тога иметка могле су наше општине да развију веома снажну акцију за асанацију и уређивање општине, за оснивање бројних културних, социјалних и просветних установа. Ова се акција могла спроводити без знатнијег оптерећења грађана општинским прирезима, само благодарећи томе што су се општине трудиле да дођу до коренитог иметка у земљи, из чијег су прихода те акције стваране. Одузимањем општинских земаља у сврхе аграрне реформе наше су општине запале у велику кризу и у немогућност да те добровољно преузете функције и даље обављају. Велики апарат општинских чиновника и пензионера остао је и даље на буџету општина, као и све разне хумане установе. Општине ће морати напустити те установе, иако још данас не видимо ко ће их преузети. Напуштање тих установа значи падање културног и социјалног нивоа наших општина, и то се има уписати у грех наше аграрне реформе. Треба само претставити случај града Суботице, која је аграрном реформом изгубила 15.000 кат. јутара земље, што значи да је отпала од сталног годишњег прихода од својих 7 милиона динара, коју своту морају да надокнаде грађани општинским прирезом. То је узрок кризи тога града, а и већине општина у Војводини. Нема се података о томе колико је одузела аграрна реформа општинских земаља, но свакако није претерано ако узмемо те површине у 50.000 кат. јутара.

Приход од тих земаља може се ценити годишње на 25.000.000 динара, коју своту имају општине да попуне у својим буџетима сваке године прирезом на становништво. Те општине до данас нису примиле отштету за одузету земљу, а заједница, поред свега тога, ипак много чини да олакша тешко стање својих нових суграђана.

Но, аграрна реформа је имала још теже дејство на живот водних задруга и на пољопривредну продукцију у Војводини, Срему и Славонији. Од почетка провађања наше аграрне реформе њени спровођачи нису разликовали земљу од земље. Не схватајући значај и карактер земаља водних задруга, наша аграрна реформа делила је без икаквих резерви и те земље. Сиромашни аграрни интересенти дошавши на те земље нису могли да подносе терете водоплавних доприноса за одржавање задружне организације, те су на тај начин парализовали и цео организам водних задруга. Данас се буџети водних задруга не могу често да остварују ни до оне мере, која је неопходна за одбрану тих земаља од поплаве и од штете унутарњих вода. А ко познаје значај тих земаља, може предвидети

све оне опасности, које нам с те стране прете, ако што пре не поставимо те установе на здраве ноге. Водне задруге данас преживљују судбоносне дане и чекају помоћ од државе. Да ли ће Влада једном приступити њиховој санацији, или ће их оставити и даље својој судбини, то је питање које морам са овога места да поставим ма и у 12 часу.

У веома тешко стање западали су они аграрни интересенти, које је судбина бацила на мелиорисана земљишта приватних великих поседа. На та земљишта требало је са нарочитом пажњом одабирати оне аграрне субјекте, који би били у стању да схвате потребу одржавања инсталација. Трџало је прописати нарочите правилнике о дужностима интересената на тим земљама, па и материјално помоћи те интересенте из колонизационог фонда. То се није учинило и те су земље аграрни интересенти после много патње напустили и данас су те земље тршчари и мочваре, као што су и пре мелиорације биле. Ја сам 1928 год. почео скупљати податке о тим земљама на којима се некад у ово доба таласало златно класје пшенице и зеленио кукуруз као шума.

Тада сам нашао близу 40.000 катастралних јутара такве напуштене земље. Верујем да ће је до данас бити знатно више. Та се земља и данас евидентира као аграрна земља, само што данас нема више никога, ко би је примио у обраду. Нећу претерати када тврдим, да је такве напуштене и запустене земље данас око 60.000 катастралних јутара. Када узмемо да на тој земљи годишње може рађати десет метарских центи пшенице, онда је наша продукција умањена за 6.000 вагона пшенице. Морам се запитати да ли о овим аномалијама води ко бригу у Министарству пољопривреде? У овом законском пројекту ми видимо тежњу да се ова подивљала земља ма коме надели, но ја сумњам да ће икога бити; ко ће је после оних горких искустава аграрних интересената примити у обраду. Та земља је данас једна тешка болест наше пољопривреде у тим крајевима, и ја увиђам, да се она и не може лечити овом законском новелом. По моме мишљењу, потребно ће бити другим начином тражити излаза, како би се ова земља вратила у културно стање и доприносила нашој пољопривреди. Њу може вратити продукцији једино Министарство пољопривреде, али њему недостаје онај орган, чији је задатак да то питање реши. Била је крупна организаторна грешка преустројства наших Министарстава, када се хидротехничка служба доделила Министарству грађевина, са којим Министарством та служба нема никакве везе. Њено је природно место у склопу Министарства пољопривреде и ја у интересу наше пољопривреде, не само оне у северним крајевима, него у свим крајевима наше државе, молим Господина Министра, да хидротехничку службу врати на њено право место у саставу Министарства пољопривреде. Наша земља управо вапије за помоћ радова на пољу хидротехнике и ја управо од хидротехничке службе очекујем у првом реду препород наше пољопривреде. Економија воде први је услов за подизање наше пољопривреде и ми видимо да се на том пољу код нас до данас веома мало урадило. И све дотле, док се хидротехничкој служби не буде дао значај који она има за унапређење културе, ја не очекујем препород и нов полет наших земљорадника и наше пољопривреде.

Изнео сам све грешке које је нанела аграрна реформа нашој пољопривреди, општинама и установама, у најбољој намери и са жељом, да се приступи њиховом отклањању, у колико се то може, после већ свршене аграрне реформе на терену. Што су те грешке чињене, криве су у првом реду несретне политичке и парламентарне прилике у којима смо се налазили првих 10 година. Но, не мање су криве и водеће особе чиновничке хијерархије ранијег Министарства аграрне реформе, што целој аграрној политици нису дали стабилнију организацију и бољу контролу. После рада од 14 година ми нисмо имали утврђене супермаксимуме, него је потребно да се неки и данас утврђују. Многи поседници су искоришћавали супермаксимуме у друге сврхе, него им је то одређено. Често су ти супермаксимуми накнадно давани, без оправданих разлога, па чак су их неки поседници парцелисали и продавали. Из тих факата види се, да је контрола била лабава, да у раду није било у многим погледима одлучног правца и да су се предлози доношени лане као добри, идуће године исправљали, као неисправни. Утврђујем ова факта и објективне чињенице ради тога, да би се у будуће клонили тих грешака.

На крају желим још да додам ово. У даљем раду Министарства пољопривреде на докончавању аграрне реформе ја гледам тежиште рада у спасавању аграрних субјеката; њима се мора помоћи, да се од њих створе способне, здраве јединке, јер је човек у целом овом раду главно. Земља је само средство, а човек је циљ. Колонисти у разним крајевима наше земље мораће се по сваку цену одржати на својим местима. Уколико се ту не успе, биланс наше аграрне реформе показаће већу пасиву. (Аплауз и узвици: Живео!)

Претседник др. Анте Павелић: Реч има сенатор г. др. Мажуранић да образложи одвојено мишљење мањине.

Известилац мањине др. Желимир Мажуранић: Господо сенатори, дубоко озлојеђен и управо огорчен узимам данас ријеч у овоме дому. Нисам мислио да ће ипак наступити потреба, да се и са ове говорнице сузбија једно зло за које читава јавност знаде, да је зло и за државу и за народ. Нисам мислио да ће се ипак настојати реализовати једна грешка, о којој смо и из редова наше доста дисциплиниране већине, а поготово од стране мањине, у Скупштини чули већ раније сасвим недоумну критику. Једном рјечју, нисам мислио, да ће влада ипак устрајати на очито погрешном путу у намери да реализује нада све штетни и сасвим непотребни план неких појединаца.

Али, када се ради о погрешкама, које су на лаку руку замишљене и пројектиране, онда је Југославија земља, која — чини се — не попушта тако лако. Шта више. Ми не само да дивном досљедношћу тјерамо сваку погрешку до у последње конзеквенције, већ је интересантно и то, да у случајевима када се ради о погрешкама, тада смо ми врло експедитивни и журни. Док добри пројекти и потребне мјере власти спавају непобудним сном, кроз такве размаке времена, које бисмо скоро могли назвати геолошким епохама, дотлем се овај законски предлог о аграрној реформи у циглих неколико дана протурава у два законодавна тијела толиком брзином, да је сасвим немогуће, да би одбори овај законски пројекат уопће

могли били ваљано проштудирати и да би посланици и сенатори заиста били упућени о досегу оне невоље, коју сасвим сувишно, а по жељи владе, имају да природе овој слабе среће земљи.

И опет је ту Министарство пољопривреде, које нам даје овај прекрасни пригодни дар. При том би по струци коју заступа, имало баш Министарство пољопривреде да буде једно од најпримишљенијих и најопрезније вођених у нашој држави. Разумије се само собом, да би то Министарство имало у првом реду да води бригу о интересима сељака. У народу се нашем близу осамдесет посто цјелокупнога пучанства бави пољоделством, наш је народ народ земљорадника, народ сељака. Сватко ће према томе сматрати исправним, ако се интереси сељака посебно заштићују од стране државне власти и ако је његовим потребама посвећена особита пажња од стране државе. Било би разумљиво према томе и то, да би се погдјекада интереси других народних слојева макар и ставили у други ред, ако би то императивно захтјевали интереси сељака. Нитко у томе не би могао видјети ништа неприроднога или лошега, а и сами погођени слојеви морали би да поклоне главу пред необоривом чињеницом, да је процват и напредак цјелокупне државе у првом реду везан на господарско и културно стање нашега сељака.

Него имаде, господе сенатори, два начина како се штите и бране нечији интереси. Имаде у осталом и двије врсти интереса. Неки интереси су привидни, ефемерни, други су стварни и потребни. А одбрана тих интереса може да буде стварна, озбиљна и искрена, а при том обичајно нечујна и шутљива, док имаде усупрот и бучне, демагошке и неискрене заштите туђих интереса. На жалост морам рећи, да по мојем мишљењу наше Министарство пољопривреде није пошло правим путем. Не говорим ја ту само о данашњем Министарству пољопривреде, него о читавој акцији тога Министарства почам од уједињења овамо, дакако уз неке часне изнимке. Код нас су стварани на претек закони, који су гдјекада и по својем наслову, а свагда, према тврдњама владиног образложења, имали за циљ заштиту сељачких интереса, док су у истину ишли на штету сељака.

Сјетимо се само фамознога закона о жити, који је у принципу сигурно здрава замисао, али је сасвим лоше концептиран и још лошије проведен. Тај је закон са бучном рекламом и звучним ријечима пуштен у живот. Он се је показао убитачним по добро схваћене интересе сељака, док је држава њиме у финансијском погледу катастрофално погођена и ослабљена.

Сјетимо се и познатог толико пута већ продушеног закона који носи звучни наслов „Закон за заштиту земљорадника“. Нећу да подадем опсежну критику тога закона, спомињем само да су се бројни сељачки гласови дизали против тога закона, тврдећи да је он на штету њихових интереса, у првом реду, јер им убија кредит, а и иначе не одговара стварним потребама сељачкога свијета.

Још се нисмо ни посве опоравили од ових удараца кад нам је предшасник садашега Министра пољопривреде најавио и покушао донети нови закон о аграрној реформи, који је — према изјави

предлагача — такођер дан у виду заштите сељачких интереса. Свима су нама познате све оне перипетије које је та законска основа доживјела у Скупштини, а чини се и у крилу владе. Сви ми знамо да се је поуздано сматрало како је то питање скинуто с дневнога реда. Кад наједноч ето дашњи г. Министар пољопривреде доноси исти — готово дословно исти тај законски предлог.

Господе сенатори! Аграрна је реформа питање, на које морам да се са опћега гледишта осврнем са неколико ријечи.

И ако нисам хисторичар, ипак сувише познајем хисторију, а да бих ма само за час био противан томе, да се од времена до времена у животу народа регулишу односи подјеле земље на бази, која више одговара и државним и народним интересима.

Људски правни систем никада не може ни у најсавршенијем својем облику, да обухвати све потребе живота.

Живот је бујица, која додуше за мирних прилика слиједи канале, што их је повукла људска рука. Али кад се догађаји низају особитом брзином, када се у прољећу под притиском појачаног сунца снијеж на горама и пољанама у масама топи, ова бујица оставља своје артифицијелно корито и руши лијево и десно све што јој је на путу.

Треба онда да се причека, док се стишају распојасани елементи и да се измјени све оно што се показало недостатним, а поправи све оно што је било добро, али је оштећено или срушено.

Може ли итко разуман бити противан томе, да се по прастарим примјерима по примјеру Тиберија и Каја Грака одреди становити максимум земљишта, да се не допусти како би поједини често пута сасвим невриједни индивидуи по несвјесном течају догађаја дошли до власти над великим подручјима земље, док земљорадници на тлу оскудијевају. Аграрна је реформа дакле у принципу здрава и потребна ствар. Али ако аграрна реформа иде само за тим, да се некоме одузме, ако она устаљене појмове гледе недопустивости конфискације поштено стеченога власништва пушта с вида, и ако јој уопће није задаћа потражити добро схваћени интерес земљорадника, већ само жеља за рушењем великих господарстава и лов за ефемерним популаритетом ради ближих избора, онда је таква аграрна реформа несрећа и једна од јаких матица бактерије корупције. Овакова аграрна реформа ослабљује државне темеље.

По мојем је мишљењу била дакле задаћа владе од 6 јануара, да аграрну реформу што прије потпуно доврши и ликвидира. Доста је било десетогодишњег безобзирног одузимања, гдје је губио и често пута без потребе експроприрани власник и држава, а сељак није ништа добивао, изим што је добио дојам, да је у тој држави правни поредак потпуно климав и да су власти бар у једном дијелу недорасле и пуне коруптивних елемената.

Знао сам, да је ово провађање аграрне реформе и насупрот иностранству једна изравна погубељ за државу, јер се је косило са преузетим интернационалним обавезама. И заиста. Што се је догодило? Губили смо редом све партије, што су их против нас подизали пред интернационалним судовима странци, који су имали посједе код нас

Ствар би била свршила катастрофално, да се нису велике власти умилешале, које су коначно склопиле аранжман, по којем смо из те тешке ситуације изашли са размјерно доста малим губицима и жртвама. Али је морална жртва била велика. Установљено је јасно, да смо радили криво и протуговорно и установљено је још јасније и то, да страни држављани, тамо гдје им је с наше стране учињено криво, имаду бар неку интернационалну заштиту повријеђенога својега права, док наши држављани те заштите уопће немају.

Препуштам свакоме, да си размисли досег ове чињенице.

Још једну другу корекцију добили смо ми од великих сила. Ми смо се писмено уговором морали обвезати, да ћемо читавој тој процедури дијелења земље учинити крај на везани један рок т.ј. до 20. јула 1931.

И тако је коначно ипак донешен неки закон о дефинитивној ликвидацији аграрне реформе. Тај закон сигурно имаде погрешака. Мислим да нитко неће тврдити да је идеалан, али је барем поста- вио тачку на ову цијелу немогућу процедуру, која је толику штету нанјела држави.

Сви смо дакле одахнули мислећи: хвала Богу, једна болест је прошла, народни организам — и ако ослабљен — остао је ипак на животу и моћи ће да се у скоро вријеме опорави.

Него, господо, неки неуморни пријатељи и заштитници сељака нису били с тиме задовољни. У својој жељи, да и даље усређују сељака, као што га усређише житним законом и законом о мораторију, поновно а противно јасно примљеним интернационалним обвезама наше државе, противно Уставу, противно свечаним изјавама по којима је аграрна реформа дефинитивно скинута с дневнога реда законом од 1931., они зачеше, да потрзавају питање аграрне реформе, како би и у овом случају доказали, да нити интернационалне обвезе нити постојећи закони, који јасно говоре о томе да је дефинитивна ликвидација тога тешкога питања већ свршена; не штите у тој држави никога, пред посвема арбитражним, безразложеним дирањем у поштено стечена и већ утврђена права.

Усређитељи народа опет су се дали на дјело.

Али зар ви збиља држите, да их сељаци сматрају својим усређитељима? Нема друштвенога слоја, који би имао тако дубоку жељу и нагон за одржањем правне стабилности, који би имао тако дубоко усађени правни осјећај, као што то има сељак. Рођени конзерватор, он је услед тога најјачи и најсолиднији темељ државе. Зна он врло добро, да овакови усређитељи не дарују ништа од свога, већ од туђега. У суштини он се боји тих данајских дарова и ако је природно, да му је тешко директно их одбијати. Он их узвраћа погдје- када са којом изборном куглицом, са којим покликом на аранжираним зборовима и састањима, али са љубави и са правом захвалношћу — никада. Јасно он види, да би послје тих добротинаца, који овако на лаку руку без промишљеног плана, без утврђеног правног система одузимају туђе, могли доћи други, који ће почети да узимају његово. Јасно он види, како иза леђа ових заштитника сељачких интереса провирује нацерено лице оне идеологије, која на далеком истоку попут море притиште сиромашнога рускога сељака, што по су му се на шију засјели интернационални, ационал-

ни, протунационални и протуславенски елементи.

Било је дакле посве оправдано, што су се и у Скупштини, а богами и у Сенату са разних страна чули озбиљни гласови: Немојмо да примимо овај закон. Ми нисмо бољшевици и нећемо да постанемо бољшевици.

Чињеница је то, да иза овакове линије свјесно или несвјесно слиједи друга, која је на далеком истоку највећу славенску земљу, као што вели руски пјесник Волосин, учинила робом посљедњега роба, која ју је учинила ергастулом, учинила мучилашком ареном милијун пута већом него ли су све арене старога и средњега вијека заједно.

Пламен огромнога сељачкога устанка већ се је неколико пута дигао од Дона до Забајкала. Уједињује се сиротиња свију руских села. Полуизгладњели, слабо или никако оборужани, у мањкавој, трошној одори, дижу се устаце на простору тако великом како га запрема неколико велесила заједно. Руски се сељак буни...

Знате ли што то значи, кад се сељак у масама буни? Невоља сваке врсте може да га бије и бије да и невреме и неродица а и неспособност и корупција и шикане власти могу да му отежавају и онако горки живот. Он се још увијек неће бунити. У дубокој својој религиозности, пред којом скида капу и сагиба своје чело сваки искрени филозоф макар био и безвјерац, а којој се изругивати може само подла ништарија, у тој својој религиозности он ће дубље притиснути свој плуг и чекати ће боља времена у дно душе уверен, да му је уз рад најпреча дужност стрпљивост. Он се још увијек неће бунити.

Које око може а да не просузи, када си замисли страхоте што но се сада одигравају на далеком Истоку, гдје је такођер у почетку проведена нека аграрна реформа, па је сељаку подјелена земља, да му за цигле двије или три жетве буде коначно одузета до посљедњега педља, а гдје данас — како вели проглас побуњених сељака — нити дјеца више не припадају мајкама, нити лешевни не припадају обитељи? Замислите си, господо сенатори, сукоб између побуњених сељака, оборужаних срповима и косама, са организираним четама, са војничким формацијама полицајаца егзекутора, снабђевених свим модерним оружјем, који даве, пале, убијају, а и отровним пливовима трују читава села заједно са женама и дјецом.

Прекинемо ову туробну слику.

Инстиктивно осјећа наш сељак, да сваки такав демагошки усређитељ макар и лично не имао ову намјеру, макар и против воље то чини, ипак припрема терен за страховиту могућност оваковог разапнињања, оваковога мучења сељака. Не тврдим да би та опасност стварно већ постојала.

Подивљала идеологија, која жели да убије оно што човјека чини човјеком, што је основица свакога државнога поретка и мужевне дисциплине, а то је човјеков индивидуалитет, не може нити пролазно занести нити српскога нити хрватског нити словеначкога сељака. Ови су сви у себи, хвала Богу, индивидуалисти, неустрашиви и неумољиви, када се ради о одбрани својине и светости кућнога прага, о неприкосновености његовога личнога поноса и о части његове обитељи.

Пустимо незреле младиће, пустимо бројне неспособне тобожње умјетнике и литерате, да мајмунски имитирају некакве ефемерне струје, што по

су се са прозирном тенденцијом наметале народима Европе. Хвала Богу вријеме пролази када су се под видом тобожњих нових смјерова и струја у умјетности, а богами и у науци, дрзнуле наступати најнезграпније шарлатанерије и просте преваре. Један за другим велики народи Европе устају и обрачунавају дефинитивно са срамотним отрогом, што но је почео да се шири по њиховим жилама. Ови закашњели назови-идеолози код нас и онако чине дојам провинцијалних кицоша, који неспретно и мајмунски имитирају једну глупаву моду, која је у великим градовима већ прошла. Ова борба на западу више нити није занимива. Пита се само, када ће се тај страховити систем срушити још и на истоку.

Опростите, господо сенатори, ако сам зашао на подручје, које можда и није сасвим у уској вези са темом, о којој имам да говорим. Хтио сам само показати, како је судбоносно излазиште онога пута којим се ступа напуштајући солидне принципне права и правичности. Низбрдица је то. Ванредно је тешко зауставити се на тој низбрдици.

А к томе је данас особито погибелан моменат; под видом заштите културе настоје наши непријатељи, да створе неке у суштини чисто политичке фронтове, којима би била задаћа, да специјално нас Словене потисну у други ред. Аргументација наших непријатеља је та, да је тобоже славенска душа носилац и расадник одвратнога бакцила бољшевизма.

Против ове инфамије треба устати и протестирати. Та је инфамија базирана на простој неистини, али је политички за нас опасна. Треба свагдје наглашавати, да је славенска душа чисто индивидуалистична.

Немојмо се чудити дакле, господо сенатори, што против ових покушаја усређивања сељачкога народа од стране владе код нас протестира често пута сам сељак и појединачно и у групама и по организацији.

И овај се закон оправдава тобоже тиме, да ће он сељацима донијети благодат, јер ће сељаци добити потребне шуме. Тако се оправдава протуставно одузимање приватне својине.

Међутим интересантно је погледати како сељаци о том предмету мисле. Када је на темељу закона од године 1931. о ликвидацији аграрне реформе провађана експропријација становитих шума у Дравској бановини, догодило се је ово: не појединачно, не на десетке, већ у стотинама, општине су у Словенији и то баш оне, које су имале бити »надарене«, протестовале против оваковог одузимања приватне својине. Нећу да Вас замарам детаљима, већ ћу Вам само споменути да сам видно и читао протесте од преко сто двадесет словеначких општина.

Особито је ружна и јединствена ваљда у свијету она одредба законског пројекта, која каже да два Министра по својој слободној оцјени могу да или одузимају или не одузму приватном власнику његову својину и да против тих одредаба нема мјеста жалби на управне судове и Државни савјет.

Знате ли Ви што то значи?

Ми имадемо Државни савјет. Тај Државни савјет је зван, да штити законске норме и правни поредак против пресизања егзекутиве. Овом одредбом се Државни савјет коначно елиминира из

подручја аграрне реформе. Господа Министри не желе, да се њихове одредбе по слободној оцјени извргну контроли судачких органа. Ми постајемо у том погледу земља безправља. А и сељаци знаду врло добро што то значи, када Министарство себи придржава право, да по својој слободној оцјени одузме или не одузме становите површине. Они знаду врло добро, да је то таква кушња и таква прилика за корупцију, да би сличне одредбе биле погибелне за администрацију најнапреднијих земаља, а немоли за нашу администрацију о којој смо ваљда сви сложни, да није првокласна и да није чиста од коруптивних елемената.

Одатле сељачки протести.

Него ружну слику добивамо онда, када надође демагошка протуакција против овакових сељачких протеста. Сеоски кортешки дају се на дјело и обилазе честите сељаке, који су протестовали у интересу права и правичности. Праве се покушаји, да се незадовољни склоне на опозив протеста. При том се свим силама потпирује мржња на велепосјед и обећава лична корист дотичницима. Па када и то не упаљује, онда започну претње и грожње, коначно нају се увијек елементи, који се сакупљају и шаљу као тобожња протудепутација, као тобожњи изљев праве народне воље, који захваљује за ово добротинство и тражи безобзирну даљњу provedбу аграрне реформе. Ови елементи коначно оптужују честите сељаке, да су подмићени од велепосједа. Красна слика.

Министарство дакле, које у данашњем часу, у часу засједања Лондонске конференције за успоставу економскога поретка у свијету, износи овакав закон противан интернационалним обвезама државе у самоме Уставу, овакав закон, који садржаје нечувену клаузулу, да одлука најважније апликације закона овиси о арбитражној диспозицији Министра без могућности контроле са стране Државнога савјета, овакав закон, који показује управо срамотну голотињу тиме, што мора признати, да се не односи на странце, јер је странац у нашој земљи боље штићен од властитога држављанина, који је изручен на милост и немилост самовоље власти, таково Министарство не може добити од нашега Клуба повјерење.

А сада нека ми буде дозвољен један апел на све чланове Сената. Сенату је категорично и еминентно задаћа, да буде сигурносна кочница, у свим часовима, када државна кола пођу низбрдице. Сенат не смије да буде чиста машина за гласање. Он није везан нити на предлоге Владе, нити на резултате гласања у Народној скупштини. Још мање може Сенат бити везан на којекакве заиста сићушне партијско-политичке обзире у часовима, када су у питању одлуке, које оштећују углед и интерес државе.

На тај Сенат свјестан своје задаће управљам апел, да у том случају покаже Влади како није вољан прихватити овакове методе, да се под видом тобоже неодгодних предлога поднашају закони, који су и од материјалне, а још више од огромне моралне штете и по народ и по државу.

Ако и та кочница попусти, бити ће то црни дан, dies ater, у младој још историји овога Сената. А сви пријатељи ове државе замислити ће се и забринуте запитати: „Quo vadis Југославија?“

Народни ће Клуб у сваком случају, не из политичкога опозиционализма, већ из социјално-

економских разлога, гласати против овога закона у цијелости и у појединостима. (Аплауз од стране Народног клуба.)

Претседник др. Анте Павелић: Има реч г. Министар пољопривреде.

Министар пољопривреде др. Љубомир Томашић: Господо сенатори, иза дуљег говора известиоца мањине, који је употребио велику реторику да докаже контраст и противречје онога што је рекао, дозволите ми да ја надовежем пар речи збијених у обрану ове законске основе. Кажем пар речи само зато — јер је г. известилац већине са дубоким познавањем предмета и са широким погледима на цео овај предмет изнео и разложио стање које смо ми затекли нашим уједињењем и ослобођењем, стање које је водило до аграрне реформе. У својим опаскама известилац већине изразио је неке личне опаске и на те желим да му дам одговора одмах за његово умирење, а те су у првом реду, што се види и из извештаја већине, да параграф За ове законске основе може да се односи само на панчевачки рит, и у колико би уопште у томе могле настати сумње, те ће сумње бити решене са правилником који има Министарство да изда у смислу § 40 овога Закона и који ће правилник у смислу § 41 ове законске основе бити штампан скупа са овом законском основом као и са целим законом у пречишћеном издању како је овде и предвиђено.

Друга напомена известиоца већине тиче се мелиорације. Ја делим његово мишљење и мислим да је и цео Сенат тога мишљења да хидротехничка служба мора да буде спојена, везана са пољопривредом, и да је велика штета пољопривреде ако хидротехничка служба и на даље остане одвојена од ње, другим речима да хидротехничка служба може да изврши свој задатак само у споју са пољопривредом, практично речено да Министарство пољопривреде мора, дакле, да се врати на оно што је у почетку било т. ј. на Министарство пољопривреде и вода. С том жељом и с том идејом г. известиоца ја се потпуно саглашавам, само морам изјавити — што је и свима вама добро познато — да не стоји само до мене да се ова жеља и у дело приведе.

Осим тога, господо сенатори, известилац већине добро је подвукао потребу да се устале односи аграрни интересената, — да престане досадашња пракса да су аграрни интересенти били сматрани као роба, као куфери који су се мењали од године на годину према шефу појединих политичких партија односно титулара Министарства пољопривреде и вода. То жалосно искуство које се проводило кроз закон све до године 1931, дакле у свима владама — и у оним владама у којима су суделовали чланови данашњег нашег опозиционог клуба — та ствар мора да престане, и овим законом и овим новелама томе је учињена брана.

То, да се устале аграрни интересенти на својим поседима, је и од националне важности и од социјалне важности, а што је главна и од економске важности, јер једино тако могу аграрни интересенти да постану економске јединице, једино на тај начин могу да постану способни за кредит. По овоме закону, по овој новели, њима се даје могућност да постану укњижени власници тих својих некретнина, и према томе да се од њих направе економске јединице које су способне за кредит.

Још је једна напомена коју је поменуо г. изве-

стилац већине, и то она у погледу пашњака и општинских ораница. И ту је ова законска основа баш донела побољшање и изашла је у сусрет жељама израженим од стране известиоца већине, — наравно, у колико је то могуће, у колико, наиме, није у противречју са оним принципом сталности, који сам ја већ прије споменуо, т. ј. у колико не би требало опет никога депосидирати. То је јасно изречено у § 3 а) ове законске основе.

Г. известилац већине у пуном поуздању да државна управа са аграрном реформом врши један национални, опште политички, социјални, културни и економски програм, поклања јој поверење и предлаже да се ова законска основа прихвати. Међутим г. известилац мањине стоји на сасвим другом становишту. Он у своме говору у првом реду признаје оправданост аграрне реформе, али касније, у току говора, не признаје оправданост ефекту законитог уређења аграрне реформе, јер каже да ови закони значе бољшевизирање. Истина је да је он између једног и другог набројао све оно што се догађало и да је он — не знам на кога алудирајући — дао интенције људима који су управљали овим ресором, друге од оних интенција које излазе из овог закона; господин известилац мањине ишао је из једне крајности у другу. — Ваљда клуб мањине не мисли да се аграрна реформа не би имала проводити преко државе него мимо и против државе! Ако је непотребан овај закон јер да је питање решено Законом из 1931 године, онда се не може говорити о том да се овим законом бољшевизира. Истина је да има свако права, на тако и опозиција, да критикује поједине установе законске, да укаже у колико су те поједине установе штетне и да настоји да се исправе поједине установе тога закона, али бити у принципу противан да се са законом уређују та питања, то се не може дозволити. Привидно изгледа мањини, нашој опозицији, да је овај нови закон само деструктиван и да није био потребан већ због закона из 1931, због тог закона, који је, по њиховом мишљењу, сасвим и коначно ликвидирао аграрну реформу. Међутим, то не стоји. Ми имамо начела аграрне реформе утврђена већ Претходним одредбама од 27 фебруара 1919 године, које су услед каснијег устава постале закон, према којима се аграрна реформа дели на експропријацију, разделу великих поседа — то је у § 9 одељак III Закона — и на експропријацију шумског поседа — то је одељак IV § 17. Дакле, разликују се и строго су одељена два објекта — поседи, мисли се на обрадиво земљиште, и, с друге стране, шумски комплекси. Та деоба на обрадива земљишта с једне стране и на шумске поседе с друге стране проведена је и у закону од 1931 године, где се у § 1 каже, да је аграрна реформа на обрадивим земљиштима, великим поседима завршена. О томе говори и § 9 Претходних одредаба. Према томе, овим законским пројектом не уводи се ништа ново у овом погледу. Ново што се овде уводи, то је само гледе експропријација шума, гледе шумских поседа. Гледе шумских поседа у одвојеном мишљењу, а и данас овде у пленуму, каже мањина, да је унет нов принцип, међутим новог принципа нема. То није никаква нова аграрна реформа, јер је, како сам већ рекао, то предвиђено већ и у претходним законима од 1919 и 1931 год.

Али, не само то. Експропријација шума, аграрна реформа на шумама, већ је делимиче проведена и у закону од 1931 год. И тај закон од 19 јуна 1931 г. спровео је аграрну реформу на шумским површинама у целој Дравској бановини и у три среза Савске бановине: сушачком, делничком и врбовском срезу. Гледе Дравске бановине и гледе поменути три среза Савске бановине, у којима је већ закон од 1931 г. спровео аграрну реформу на шумским земљиштима, не спроводи се никаква нова аграрна реформа и експропријација шума, већ се законска новела односи изрично на сва друга земљишта, само не на Дравску бановину и на три поменути среза Савске бановине. Уосталом, то каже изрично и ова законска новела „у осталим срезевима, т.ј. на оним које спомиње закон од 1931 год.“ у § 2-гом.

Дакле, у првом реду то није никакав нов принцип, никаква нова аграрна реформа, јер је аграрна реформа на шумским земљиштима већ узакончена ранијим законским одредбама из 1919 год. и из 1931 год. Једино се овај принцип сад проширује и на остале срезове из § 2 закона.

Друга је замерка, што се тиче црквених имања.

Господо сенатори, вама је познато из историје, да аграрне реформе нису никада штедиле црквена земљишта, а и сасвим је природно, јер како је рекао известилац мањине, да аграрна реформа иде за праведнијом поделом земљишта, па се не може та праведнија подела догодити тако, да се спроведе свуда, само не код једног сталеза, и то код црквених великодостојанственика. То значи, кад би то вековима трајало, да би се повратили на онај стари принцип, само у другом облику. Као што је некоћ био принцип, да сва земља припада цару, тако би онда временом дошло се до принципа, да сва земља припада црквеним великодостојанственицима, јер се код свих других праведно распоређује, а код њих не. Дакле, не може аграрна реформа изузети један сталез, па макар то била вероисповест и наше цркве, не може изузети, јер би то довело до протусловља самог принципа.

Господо, не само да се то не може направити из тога разлога, него не може се направити и из других разлога. Јер ја не верујем, да би наше национално свећенство било које цркве могло пристати на то, да оно не суделује у једној аграрној реформи, нетом је наше друштво и наша држава спознала, да је време да се аграрна реформа спроведе. Кад би свећенство мислило да мора да се изузме, да буде изузетак из спровођења аграрне реформе, то би онда оно само себи дало жиг да није народно свећенство, а то наше народно свећенство неће никада дозволити.

Ивестилац мањине налази и једну антиномију, једну бесмислицу, што он све каже писмено и усмено о неким установама ове аграрне реформе, а то је, кад је говорио о параграфу 4-а и § 7 тачка 8 ове законске новеле.

Господо, ако се прочита одвојено мишљење, изгледа као да наша мањина лије сузе за судбину црквених имања. Али не само то, него на први мах би изгледало, да се приговара Влади дотично овом законском пројекту, Министру и Влади која је то изнела, као да би ова Влада хтела мерити двоструком мером две наше цркве, да би хтела

оделити православну цркву више него ли католичку цркву, и то баш у Дравској бановини.

Господо сенатори, ја нећу, ја не могу веровати да је мањина хтела овакву једну политичку подвалу да даде и Народној скупштини и Влади и т. д. И ја их оправдавам само тиме што су они то написали зато јер нису прочитали Закон. Да су прочитали овај Закон, сигурно не би могли то написати, јер, господо, у закону и овој законској основи стоји јасно за онога ко добром вољом и отворених очију и чиста срца хоће закон да чита: § 4-а ове новеле односи се само на црквено земљиште и то оно земљиште које је обрадиво (Др. Желимир Мажураћ: Где то стоји?), а § 7 тач. 8 односи се на црквено шумско земљиште. Гледе црквеног земљишта § 17 старога закона каже изричито ово: »Великим поседима, државним, самоуправним, црквеним и другим јавним установама оставља се итд.« за њихове потребе. Сигурно не чини се разлика између цркава, то значи свију цркава без разлике. Ту се говори о обрадивом земљишту свих цркава без разлике, а кад се хоће нешто дигнути тим црквама онда је потребно да буде и сагласност Министарског савета, без обзира на то је ли то православна црква, је ли то католичка црква, је ли евангеличка, јеврејска итд. — Ова последња случајно нема, али ако би имала онда је потребна сагласност Министарског савета.

§ 7 тач. 8 говори о шумама исто тако свију цркава без разлике, само на територију Дравске бановине. Ту је поступак једнак, као што је и по закону из 1931 године поступак за шуме других шумских велепоседа на територију Дравске бановине итд. — Дотично, за експропријацију ових шума није потребна сагласност Министарског савета него само двају Министара и Министра Претседника, без обзира на то ко је власник тих шума. Према томе ту антиномије нема и не може да буде, него они су дошли до тога схватања само ради тога, јер су заменили објект експропријације.

§ 17 Закона из 1931 године не говори о шумама и ради тога антиномије нема. О шумама говори овај нови параграф дотично ова нова ставка 8 § 7 и за ове шуме довољна је сагласност Претседника Владе, а за земљиште из § 17 Закона од 1931 године потребна је сагласност Министарског савета.

Господо, то је јасно кад се прочита и видите како је добро што је овде уметнут § 41, да Министарство треба да изда једно пречишћено издање, јер ево и господо из опозиције, којима се не може рећи да не разумеју законе, и они дођу у забуну. Због тога је потребно да се направи пречишћено издање, јер је тешко читати из разних књига да се може схватити цео садржај.

Господо, још један приговор, који је ставила наша мањина, а то је приговор гледе финансијског ефекта.

Ја признајем, господо, да је било прије предвиђено, да количник буде већи и према томе да би за данашње велепоседнике био финансијски ефект јачи него је по овој законској новели. Али то је неминовна судбина поступка и начина, како се је велепосед борио против ове законске новеле. Да је велепосед, кога се ова законска новела тиче, једноставно рекао оно што је истинито и оно што је по савести, господо, ми смо примили закон из

године 1931 и према томе у начелу ми смо признали да нам се то дигне; ова законска основа гледе земљишта ништа нас више не погађа и не чинимо ради тога никакове опозиције овој законској новели; гледе шума принцип је већ тиме стављен, који није праведан, да се у Дравској бановини експропришу шуме и у једном делу Савске бановине, а не свуда, и ми нећемо бити изузетак из тога, јер и код нас има села, којима је потребна шума и којима су потребне испаше, јер је и онако прихваћено начело, да сви већи шумски комплекси прелазе у својину државе, па ће сељаци имати мјеста за попасу; кад је тај принцип већ прихваћен, ми не можемо против тога бити.

Господо, да су велепоседници стали на оваково становиште које је проведено у закону од 1929 године, и на становиште да ми економски боље прођемо, у колико то може издржати интересент који мора да плати, онда би овај закон био прије прошао и количник не би био 120 и 100, него 140 и 120, како га је већ био мој претходник предложио и скупштински одбор прихватио. Али господа су стала на противно становиште, они су хтели оборити онај принцип који је узаконен 1919 године, настала је борба и у тој борби, како је наше економско стање све слабије, како је аграрним интереситима све теже испуњавати своје обавезе, то је настала потреба да наступи дужност Народне скупштине, да је ревидирала онај првобитни предлог мога претходника г. Деметровића и по њему предложене квоте снизила је од 140 и 120 на 120 и 100.

Ево, господо, то је разлог зашто је ова квота снижена, али то је био ефект погрешне политике и погрешног става велепоседа.

Ја нећу даље да вас замарам, господо.

Ја сам вам надопунио мало извештај вашег извештајца већине, који је изнео све моменте који говоре о потреби ове законске основе, добре њезине стране, не пропуштајући изнијети и замерке провађању ове реформе у задњих 14 година, а којим замеркама има у највећем делу да се удовољни овом законском основном, па вас молим, господо сенатори, да ову законску основу примите као подлогу за специјалну дебату. (Бурни аплауз).

Потпретседник др. Фран Новак: Господо сенатори, пошто нема више пријављених говорника, објављујем да је претрес у начелу завршен. Прелазимо на гласање. Господа која прихватају овај законски предлог, гласаће са „за“, а господа која га не примају, гласаће са „против“.

Секретар др. Васо Глушац прозива г. сенаторе да гласају и они су гласали овако:

Алибеговић Асим — отсутан
Алкалај др. Исак — за
Алипармаковић Јован — за
Арнаутовић Шериф — отсутан
Бањанин Јово — за
Богојевић Васа — за
Видаковић Антун — за
Виловић Осман — за
Врбанић др. Милан — отсутан
Вујић Павле — за
Гаврила др. Емило — отсутан
Гавриловић др. Богдан — отсутан
Гај Људевит — отсутан
Глушац др. Васо — за
Гмајнер др. Иван — отсутан

Грасл др. Георг — за
Грегорин др. Густав — отсутан
Десница др. Урош — отсутан
Добринић Петар — против
Драговић Милутин — за
Ђирлић Петар — отсутан
Ивановић Драгољуб — за
Ивковић др. Момчило — отсутан
Илићановић Димитрије — отсутан
Јалжабетић Томо — против
Јанковић Стјепан — против
Јовановић Ж. Милоје — отсутан
Карамехмедовић др. Хамдија — отсутан
Ковачевић Томо — отсутан
Костић Петар — отсутан
Котур др. Бура — за
Круљ др. Урош — за
Кукуљевић-Сакцински Фран — отсутан
Љубибратић др. Саво — за
Мажуранић др. Желимир — против
Мајстровић др. Иван — за
Марјановић Милан — за
Махмутбеговић Сефедин — за
Мићић др. Мића — за
Михалчић Стеван — отсутан
Муфтић Салем — отсутан
Нешковић Јован — отсутан
Обрадовић Паја — за
Павелић др. Анте — за
Плој др. Мирослав — за
Поповић Дака — за
Поповић Матија — за
Поповић Милан — за
Равнихар др. Владимир — за
Радовановић Крста — отсутан
Радуловић Марко — за
Рајар др. Јанко — отсутан
Рожић др. Валентин — за
Самуровић Јанко — за
Симоновић Милан — за
Смиљанић Крста — за
Станковић Јован — отсутан
Станковић др. Раденко — отсутан
Сулејмановић др. Џафер — за
Теслић Петар — отсутан
Тимотијевић Коста — отсутан
Томашић др. Љубомир — за
Томић Светозар — отсутан
Тринајстић др. Динко — за
Убавић Павле — за
Улмански др. Сава — за
Франгеш др. Отон — отсутан
Хаџи-Бошковић Трајко — за
Хаџи-Ристић Спира — за
Хрибар Иван — за
Цветковић Јордан — за
Церовић Гаврило — отсутан
Шверљуга др. Станко — против
Шиловић др. Јосип — за
Шола Атанасије — за
Шуперина др. Бењамин — отсутан

ПОСЛЕ ГЛАСАЊА

Претседник др. Анте Павелић: Изволите, господо сенатори, чути резултат гласања. У свему је гласало 46 господо сенатора, од којих су 41 гласали за, а 5 против. Према томе, објављујем да је овим у начелу примљен предлог Закона о измена-

ма и допунама Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима.

Прелазимо на специјалну расправу. Молим господина известиоца да изволи заузети своје место и да прочита § 1 овог законског предлога.

Известилац Дака Поповић чита наслов и § 1 законског предлога.

Претседник др. Анте Павелић: Прима ли Сенат § 1? (Прима). Објављујем да је § 1 примљен. — Изволите чути § 2.

За овим је Сенат, гласајући седењем и устајањем о сваком поједином параграфу, примио без дискусије, већином гласова, све параграфе овог законског предлога од § 2 до закључно § 42 по одборском предлогу.

Претседник др. Анте Павелић: Тиме је овај законски предлог примљен и у појединостима, и прелазимо на коначно поименично гласање о овом законском предлогу у целини. Молим г. секретара да изврши прозивку.

Секретар др. Васо Глушац прозива господу сенаторе који су гласали овако:

Алибеговић Асим — отсутан
 Алкалај др. Исак — за
 Алтипармаковић Јован — за
 Арнаутовић Шериф — отсутан
 Бањанин Јово — за
 Богојевић Васа — за
 Видаковић Антун — за
 Виловић Осман — за
 Врбанић др. Милан — отсутан
 Вујић Павле — за
 Гаврила др. Емило — отсутан
 Гавриловић др. Богдан — отсутан
 Гај Људевит — отсутан
 Глушац др. Васо — за
 Гмајнер др. Иван — отсутан
 Грасл др. Георг — отсутан
 Грегорин др. Густав — отсутан
 Десница др. Урош — отсутан
 Добринић Петар — против
 Драговић Милутин — за
 Ђирлић Петар — отсутан
 Ивановић Драгољуб — за
 Ивковић др. Момчило — отсутан
 Илићановић Димитрије — отсутан
 Јалжабетић Томо — отсутан
 Јанковић Стјепан — отсутан
 Јовановић Ж. Милоје — отсутан
 Карамехмедовић др. Хамдија — отсутан
 Ковачевић Томо — отсутан
 Костић Петар — отсутан
 Котур др. Ђура — за
 Круљ др. Урош — за
 Кукучевић-Сакцински Фран — отсутан
 Љубибратић др. Саво — за
 Мажуранић др. Желимир — против
 Мајстровић др. Иван — за
 Марјановић Милан — за
 Махмутбеговић Сефедин — за
 Мићић др. Мића — за
 Михалчић Стеван — отсутан
 Муџић Салем — отсутан
 Нешковић Јован — отсутан
 Новак др. Фран — за
 Обрадовић Паја — за
 Плој др. Мирослав — за
 Поповић Дака — за

Поповић Матија — за
 Поповић Милан — за
 Равнихар др. Владимир — за
 Радовановић Крста — за
 Радуловић Марко — за
 Рајар др. Јанко — отсутан
 Рожић др. Валентин — за
 Самуровић Јанко — за
 Симоновић Милан — за
 Смиљанић Крста — за
 Станковић Јован — отсутан
 Станковић др. Раденко — отсутан
 Сулејмановић др. Џафер — за
 Теслић Петар — отсутан
 Тимотијевић Коста — отсутан
 Томашић др. Љубомир — за
 Томић Светозар — отсутан
 Тринајстић др. Динко — за
 Убавић Павле — за
 Улмански др. Сава — за
 Франгеш др. Отон — отсутан
 Хаџи-Бошковић Трајко — за
 Хаџи-Ристић Спира — за
 Хрибар Иван — отсутан
 Цветковић Јордан — за
 Церовић Гаврило — отсутан
 Шверљуга др. Станко — против
 Шиловић др. Јосип — за
 Шола Атанасије — за
 Шуперина др. Бењамин — отсутан

ПОСЛЕ ГЛАСАЊА

Претседник др. Анте Павелић: Изволите, господо сенатори, чути резултат гласања. Гласало је укупно 43 господе сенатора, од којих су 40 гласали за, а три против. Према томе, објављујем да је предлог Закона о изменама и допунама Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима коначно и у целини примљен.

Прелазимо на другу тачку дневног реда: претрес извештаја Одбора о предлогу Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе. Известилац у тој ствари је сенатор господин Спира Хаџи Ристић. Молим г. известиоца да изволи заузети своје место и прочитати извештај Одбора.

Известилац Спира Хаџи Ристић чита:

Београд, 18 јуна 1933 год.

СЕНАТУ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Одбор за проучавање предлога Закона о изменама и допунама Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе од 5 децембра 1931 године и Закона о насељавању јужних крајева од 11 јуна 1931 године са његовим изменама и допунама од 5 децембра 1931 године, у седницама од 17 и 18 овог месеца расмотрио је у начелу и у појединостима све измене, па је нашао, да се са овим изменама дефинитивно регулишу аграрни односи у Јужној Србији и Црној Гори у интересу и бивших власника и аграрних интересената — чифчија, који су вековима обрађивали те поседе. Овим се изменама отклањају на један јасан и прецизан начин недостатци у Закону о уређењу аграрних односа од 5 децембра 1931 године и са унетим допунама чифчије и њима подобни постају сопственици целокупне површине земљишта, које су са својим породицама обрађивали.

Задржано начело и у овим изменама, да чифчије неће плаћати бившим власницима никакву накнаду, већ да ће исту платити држава, указује основаност и саме аграрне реформе, чија је девица да земља припада ономе, који је до сада обрађивао, и који ће је и у будуће обрађивати. Накнада, која се даје бившим власницима и то у готовом новцу, очито је доказ да се ишло за тим, да се аграрна реформа не изведе насилним путем без икакве штете за досадање власнике, као што је урађено у појединим европским државама у току 18; 19 и 20 века. И ако је у овим изменама та штета знатно повећана према штети која је предвиђена у Закону од 5 децембра 1931 године, Одбор ипак сматра да је она сувише ниска за поједине пределе Јужне Србије. Не желећи да јачим повишењем терети државни буџет, нарочито сада у овим тешким финансијским приликама, Одбор сматра да се бившим власницима може помоћи тиме, што ће им се поред накнаде у готовом новцу додељивати, на основу Закона о насељавању јужних крајева, друга слободна земљишта, ако желе да се и даље баве обрађивањем земље, односно ако код њихових поседа не постоји вишак, из кога би се могла одвојити потребна површина за њих и њихову породицу.

Стога је Одбору част умолити Сенат да се ове измене приме онако како их је усвојила и Народна скупштина.

За известиоца одређен је г. Спира Хаџи Ристић, сенатор.

Претседник Одбора,
Милоје Ж. Јовановић, с. р.

Секретар Одбора,
Др. Гаврила, с. р.

Члаови:

Инж. Дака Поповић, с. р., А. Видаковић, с. р., Др. Исак Алкалај, с. р., Др. Плој, с. р., К. Смиљанић, с. р., Т. Јалжабетић, с. р., Мил. П. Драговић, с. р., Др. Џафер Сулејмановић, с. р., Спира Хаџи Ристић, с. р.

Сада, господо сенатори, дозволите ми да кажем пар речи поводом аграрног проблема у Јужној Србији. Ја нећу да говорим о историјату аграрног питања у Јужној Србији; то би ме одвело предалеко. О том постоји огромна литература и код нас и на страни. Али морам констатовати да положај чифчија у односу према њиховим господарима био је најтежи у Јужној Србији. Право господара да чифчије терају са имања по својој худи и вољи, стварало је од тих вредних и истрајних земљорадника праве парије, које су се потуцале с једнога краја на други. Под оваквим околностима о каквом рационалном обрађивању земље није могло бити ни говора. Пољска имања била су запарложена, често пута упола обрађивана или запуштена, тако да на крају и господар и чифчије били су у беди и немаштини.

Бајке су да су господари живели у изобиљу; они су увек били дужни и презадужени; а причања господара да је чифчијама било добро, далеко је од истине, јер земља, обрађивана на тај начин, није могла ни једноме ни другоме створити благостање. Од оног злехудог приноса чифчија је био дужан, по одбитку десетка земљарине за државу, давати господару једну трећину у Санџаку, једну четвртину на Косову, а јужно од Шаре пу-

ну половину. Господари чифлука били су фрапирани после Кумановске победе, каквом је сељачком комором у рату располагала Краљевина Србија, а каквом Турска царевина, — и сећам се да ми је један од њих тада говорио, да је Србија само са својим коморцијама била у стању да туче Турску.

Морамо признати да је и Турска у 19 веку покушавала разним царским декретима и законима, и то после изгубљених ратова са Русима, решавати аграрно питање, али, на жалост, увек без успеха. Она је укинула Тимаре и Зијамете — те феудалне средњевековне установе — али су чифчије, уместо Тимара и Зијама, добиле горе господаре у лицу чифлик-сајбија. Положај је за њих био тежи, јер док су Тимари и Зајими били државни експоненти и прибирали у име државе законски десетак, дотле са појавом чифлик сајбија, чифчије су биле дужне да од приноса са земље дају и државни десетак и један део чифлик-сајбијама. Како су се чифлик сајбије, аге и бегови, наметнули; уместо дотадањих Тимара и Зајима, тешко је историјски утврдити, али постоји факат да је чифчијама у економском погледу било много боље под Тимарима, него у створеном стању после њиховог укидања.

Покушај решења аграрног питања за време европске реформне акције 1902 год., после Мирџичког споразума, остаје такође без успеха, као што није могао ништа урадити ни младо-турски покушај после прогласа Устава од 1908 год.

Решење аграрног питања у Јужној Србији могло је једино доћи ослобођењем. У томе су чифчије после многих разочарења биле потпуно убеђене и зато су у ослободилачкој револуционарној акцији имали највећег удела. Многобројне жртве које су дали у тој неравној борби, нашле су одјека код своје браће у Србији и после Кумановске победе дочекали су и економску и политичку слободу.

Претходне одредбе за примену аграрне реформе од 27 фебруара 1919 године, Закон о уређењу аграрних односа од 5 децембра 1931 године и овај предлог о изменама и допунама Закона о уређењу аграрних односа, санкција су тих исполинских напора и заслужна награда чифчијама који су вековима натапали својим знојем земљу на којој живе.

Наша држава, свесна своје ослободилачке улоге, правилно је схватила проблем чифчија и кад је донела одлуку да чифчија остаје онде где је вековима био, да га прогласи господарем земље коју је обрађивао и то без икакве накнаде, учинила је тим племенитим потезом дело од пресудне историске важности. Али доследна и идеји да је требало заштити и интерес досадањег господара, она им признаје право накнаде и то у готовом новцу. Ово је, господо, идеално решење аграрног проблема; такво решење може донети само народна држава као што је наша, која спроводи пуно једнакост код свију грађана припадали они ма којој вери, племену или сталежу.

Решење аграрног питања у Јужној Србији од еминентног је значаја и у економском и у политичком погледу. После завођења у томе крају личне, имовне и јавне безбедности која је основ сваком благостању, решење аграрног проблема чини један подухват да се земљорадник тога краја еко-

номски ојача, кредитно оспособи и да се од оне дивне земље са својим плодним долинама и равницама, створи најплоднији и најбогатији крај наше велике отаџбине, јер, господо, не треба да заборавете, да је Александар Велики из тога краја пошао на Индију, да је тај крај створио нашу средњовековну славу и величину и да је одатле Силни цар Душан пошао на Цариград да руши Византију.

Претходне одредбе за примену аграрне реформе од 27 фебруара 1919 године поставиле су биле само главне принципе аграрног проблема. По тим одредбама чивчија је престао да даје господару део од приноса т.ј. хак, а господарима је загарантована од стране државе рента. Добро је урађено што је одмах после уједињења тако поступљено, јер да се приступило још тада коначном решењу, услед немања позитивних података о томе проблему, неминовно да би биле учињене многе грешке које би било тешко доцније поправити.

Овако било је довољно времена да се аграрни закон у Јужној Србији у детаљима простудира, да се испитају разни односи у појединим крајевима Јужне Србије и да се на тај начин донесе Закон који ће дефинитивно скинути са дневног реда ово питање. Раније Министарство аграрне реформе а доцније Министарство пољопривреде, уложили су много труда у прикупљању потребног материјала образовањем неколико комисија на лицу места, у којима су учествовали и многи угледни познаваоци аграрног проблема из Јужне Србије, тако да Закон од 5 децембра 1931 године заједно са овим новим изменама и допунама коначно решава аграрни проблем у Јужној Србији подједнако у интересу и чивчија и досадањих власника.

Из извештаја Одбора за проучавање Закона видели сте које су две најзначајније новеле које се уносе у ове измене за чивчије и за бивше власнике.

Господо, као син Јужне Србије који се бавио овим проблемом и за време турске управе и који сам свестан од колике је важности за напредак и просперитет мога краја дефинитивно решење аграрног проблема, ја вас молим да предлог Закона о изменама и допунама примите и у начелу и у појединостима. (Пљескање).

Потпретседник др. Фран Новак: Реч има г. Министар пољопривреде.

Министар пољопривреде др. Љубомир Томашић: Господо, доиста иза лепог и исцрпног извештаја, који је дао наш уважени извештач већине за овај законски предлог, можда би сувишна била свака моја реч; али, по службеној дужности морам, господо сенатори, да подвучем све оно што је г. извештач већине казао и да вам још речем пар речи конкретних о овим законским предлозима.

Закон о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе предвидео је чивчијске односе и њима сличне (наполичарске, ћесимцијске, арендаторске и момачке.) По овом Закону чивчије су могле имати пет хектара земљишта, што је држава за њих откупљивала од бивших господара, а извесну најпотребнију површину ако су преко пет хектара држали, било им је законом омогућено да откупе на тај начин што ће држава земљу исплатити, а они држави. Остали односи били су регулисани на тај начин што су др-

жаоци овога земљишта најпотребније површине могли задржати, с тим да држава за њих плати, а они у 30 година поврате држави, али само најпотребније површине од оних које уживају. Међутим, чивчијски односи, то су односи који вуку своје порекло од феудалног односа, који се створио под отоманском управом и као такав затечен даном ослобођења. По Претходним одредбама чивчије су проглашене власницима држаног земљишта, и они су то земљиште држали као своје до сада. По овом закону тешко је било одузети земљу чивчијама преко онога што се сматра као најнежније за једну породицу, јер они то земљиште држе преко 15 година, од свршетка рата, а и раније извештан низ година.

Свом новелом то је исправљено и одређено да држава исплати бившим господарима све земљиште, које чивчије држе под чивчијским односом, а да чивчије не враћају држави исплаћену суму бившим господарима за њихово укинута господарско право.

Господо сенатори, то је био принцип, да се феудни односи, како се каже у нашим странама, укидају без отштете т. ј. да онај који је уживао нема да накнади отштету, него директно држава.

За остале обрађиваче такође је донесено, да задрже све земљиште које уживају по сличном односу, с тим да надокнаде држави у року од 10 година без интереса исплаћене суме бившим господарима. Дакле исти правни принцип и на Југу као и у овим крајевима. Код феудних односа интерес не плаћа, код нефеудалних плаћа.

Бившим господарима осигурано је, ако претекне земље на земљишту где је он имао господарско право, да може добити до насељеничке компетенције, ако затражи и жели, да са породицом исту обрађује. У недостатку такве земље имаће право да се користи Законом о насељавању, и у тим случајевима, господо, наравски водиће се рачуна највише о климатским односима, т. ј. да би могао то земљиште добити тамо да буде што ближе оному његовому — назовимо га — изгубљеном земљишту.

Господо, овом новелом продужен је рок за пријављивање и до самог почетка рада судова у оним општинама где се земљиште налази.

Гледе Закона о насељавању учињене су две потребне измене, и то прва, да добровољци, који су земљорадници и који се населе, могу добити и на чланове породице предвиђен број хектара у Закону о насељавању и да се на тај начин изравнају са осталим насељеницима, који добивају земљу у Јужној Србији, јер по Закону о добровољцима добровољци су могли добити, и то борци само 5 хектара, а неборци 3 хектара.

Друго, унесена је одредба да се насељеницима по истеку 10 година од дана пријема земље издаје по службеној дужности тапија, односно да се уводе у земљишне књиге.

Господо, то су две главне измене које су учињене у овом Закону о насељавању. Да вас даље не замарам, ја ћу завршити оним речима нашега извештаоца већине т. ј. да вам препоручим, да овај законски предлог прихватите онако, како га је и ваш аграрни олбог прихватио за подлогу специјалне дебате. (Бурни аплауз).

Потпретседник др. Фран Новак: Пошто нема више пријављених говорника, претрес је у начелу

завршен. Прелазимо на гласање. Господа, која овај законски предлог примају у начелу, гласаће са „за”, а која га не примају, гласаће са „против”. Молим г. секретара, да изврши прозивку.

Секретар др. Васо Глушац прозива господу сенаторе да гласају и они су гласали овако:

Алибеговић Асим — отсутан
 Алкалај др. Исак — за
 Алтипармаковић Јован — за
 Арнаутовић Шериф — отсутан
 Бањанин Јово — за
 Богојевић Васа — за
 Видаковић Антун — за
 Виловић Осман — за
 Врбанић др. Милан — отсутан
 Вујић Павле — за
 Гаврила др. Емило — отсутан
 Гавриловић др. Богдан — отсутан
 Гај Људевит — отсутан
 Глушац др. Васо — за
 Гмајнер др. Иван — отсутан
 Грасл др. Георг — отсутан
 Грегорић др. Густав — отсутан
 Десница др. Урош — отсутан
 Добринић Петар — отсутан
 Драговић Милутин — за
 Ђирлић Петар — отсутан
 Ивановић Драгољуб — за
 Ивковић др. Момчило — отсутан
 Илиџиновић Димитрије — отсутан
 Јалжабетић Томо — отсутан
 Јанковић Стјепан — отсутан
 Јовановић Ж. Милоје — отсутан
 Карамехмедовић др. Хамдија — отсутан
 Ковачевић Томо — отсутан
 Костић Петар — отсутан
 Котур др. Ђура — за
 Круљ др. Урош — за
 Кукуљевић-Сакцински Фран — отсутан
 Љубибратић др. Саво — за
 Мајуранић др. Желимир — отсутан
 Мајстровић др. Иван — за
 Марјановић Милан — за
 Махмутбеговић Сефедин — за
 Мићић др. Мића — за
 Михаљић Стеван — отсутан
 Муфтић Салем — отсутан
 Нешковић Јован — за
 Обрадовић Паја — за
 Павелић др. Анте — за
 Плој др. Мирослав — за
 Поповић Дака — за
 Поповић Матија — за
 Поповић Милан — за
 Равнихар др. Владимир — за
 Радовановић Крста — за
 Радуловић Марко — за
 Рајар др. Јанко — отсутан
 Рожич др. Валентин — за
 Самуровић Јанко — за
 Симоновић Милан — за
 Смиљанић Крста — за
 Станковић Јован — отсутан
 Станковић др. Раденко — отсутан
 Сулејмановић др. Џафер — за
 Теслић Петар — отсутан
 Тимотијевић Коста — отсутан
 Томашић др. Љубомир — за

Томић Светозар — отсутан
 Тринајстић др. Динко — за
 Убавић Павле — за
 Улмански др. Сава — за
 Франгеш др. Отон — отсутан
 Хаџи-Бошковић Трајко — за
 Хаџи-Ристић Спира — за
 Хрибар Иван — за
 Цветковић Јордан — за
 Церовић Гаврило — отсутан
 Шверљуга др. Станко — отсутан
 Шиловић др. Јосип — за
 Шола Атанасије — за
 Шуперина др. Бењамин — отсутан

После гласања

Потпретседник др. Фран Новак: Изволите, господе сенатори, чути резултат гласања. Гласало је свега 42 сенатора и сви су гласали за овај законски предлог. Према томе, објављујем да је законски предлог о изменама и допунама Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе од 5 децембра 1931 године и Закона о насељавању јужних крајева од 11 јуна 1931 године са његовим изменама и допунама од 5 децембра 1931 године у начелу примљен.

Сада прелазимо на претрес овог законског предлога у појединостима. Молим господина известиоца да заузме своје место и да прочита § 1.

Известилац Спира Хаџи Ристић чита наслов и § 1 законског предлога.

Потпретседник др. Фран Новак: Прима ли Сенат прочитани § 1 овог законског предлога? (Прима). Објављујем да је § 1 примљен.

Изволите чути параграф 1а.

Известилац Спира Хаџи Ристић чита § 1 а).

Потпретседник др. Фран Новак: Прима ли Сенат прочитани § 1а? (Прима). Објављујем да је § 1а примљен.

Изволите чути § 2.

За овим је Сенат, гласајући седењем и устајањем о сваком поједином параграфу, примио без дискусије све параграфе овог законског предлога од параграфа 2 до закључно параграфа 68 по одборском предлогу.

Потпретседник др. Фран Новак: Тиме је претрес у појединостима завршен. Прелазимо на коначно гласање о законском предлогу у целини. Молим г. секретара да изволи извршити прозивку.

Секретар др. Васо Глушац прозива господу сенаторе који су гласали овако:

Алибеговић Асим — отсутан
 Алкалај др. Исак — за
 Алтипармаковић Јован — за
 Арнаутовић Шериф — отсутан
 Бањанин Јово — за
 Богојевић Васа — за
 Видаковић Антун — за
 Виловић Осман — за
 Врбанић др. Милан — отсутан
 Вујић Павле — за
 Гаврила др. Емило — отсутан
 Гавриловић др. Богдан — отсутан
 Гај Људевит — отсутан
 Глушац др. Васо — за
 Гмајнер др. Иван — отсутан
 Грасл др. Георг — отсутан
 Грегорић др. Густав — отсутан
 Десница др. Урош — отсутан

Добринић Петар — отсутан
 Драговић Милутин — за
 Ђирлић Петар — отсутан
 Ивановић Драгољуб — за
 Ивковић др. Момчило — отсутан
 Илиџановић Димитрије — отсутан
 Јалжабетић Томо — отсутан
 Јанковић Стјепан — отсутан
 Јовановић Ж. Милоје — отсутан
 Карамехмедовић др. Хамдија — отсутан
 Ковачевић Томо — отсутан
 Костић Петар — отсутан
 Котур др. Ђура — за
 Круљ др. Урош — за
 Кукуљевић-Сакцински Фран — отсутан
 Љубибратић др. Саво — за
 Мажуранић др. Желимир — отсутан
 Мајстровић др. Иван — за
 Марјановић Милан — за
 Махмутбеговић Сефедин — за
 Мићић др. Мића — за
 Михалџић Стеван — отсутан
 Муфтић Салем — отсутан
 Нешковић Јован — за
 Обрадовић Паја — за
 Павелић др. Анте — за
 Плој др. Мирослав — за
 Поповић Дака — за
 Поповић Матија — за
 Поповић Милан — за
 Равнихар др. Владимир — за
 Радовановић Крста — за
 Радуловић Марко — за
 Рајар др. Јанко — отсутан
 Рожић др. Валентин — за
 Самуровић Јанко — за
 Симоновић Милан — за

Смиљанић Крста — за
 Станковић Јован — отсутан
 Станковић др. Раденко — отсутан
 Сулејмановић др. Џафер — за
 Теслић Петар — отсутан
 Тимотијевић Коста — отсутан
 Томашић др. Љубомир — за
 Томић Светозар — отсутан
 Тринајстић др. Динко — за
 Убавић Павле — за
 Улмански др. Сава — за
 Франгеш др. Отон — отсутан
 Хаџи-Бошковић Трајко — за
 Хаџи-Ристић Спира — за
 Хрибар Иван — за
 Цветковић Јордан — за
 Церовић Гаврило — отсутан
 Шверљуга др. Станко — отсутан
 Шиловић др. Јосип — за
 Шола Атанасије — за
 Шуперина др. Бењамин — отсутан
 После гласања

Потпретседник др. Фран Новак: Изволите чути резултат гласања. Гласало је свега 42 сенатора и то сви за. Тиме је законски предлог о изменама и допунама Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе и Закона о насељавању јужних крајева примљен коначно и у целини.

Пошто је дневни ред данашње седнице исцрпен, закључујем данашњу седницу, а наредну ћу заказати писменим путем са дневним редом: Избор једног члана Финансијског одбора. Прима ли Сенат овај дневни ред? (Прима). Објављујем да је примљено.

Седница је закључена у 12,50 часова.

П Р И Л О Ж И

Народна скупштина
Краљевине Југославије

Бр. 16701 -

16 VI 1933 год.

у Београду.

Господине Претседниче,

Част ми је известити Вас, да је Народна скупштина на свом 52 редовном састанку, одржаном 14 јуна 1933 године у Београду, коначно усвојила Предлог закона о изменама и допунама Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима од 19 јуна 1931 године са његовим изменама и допунама од 5 децембра 1931 године, поднет јој од стране Министра пољопривреде на основи овлашћења датог му Указом Н. В. Краља од 10 јуна 1933 године.

Извештавајући Вас о предњем, мени је част, Господине Претседниче, у смислу члана 64 Устава и § 66 Закона о пословном реду у Народној скупштини, доставити Вам дефинитиван текст овога законског предлога онако, како га је Народна скупштина усвојила као и оригинал Указа о овлашћењу за подношење Народног претставништву поменутог законског предлога, — с молбом на Ваш даљи поступак.

Овај законски предлог претресан је у Народној скупштини као хитан.

Изволите примити, Господине Претседниче, и овом приликом уверење о мом особитом поштовању.

Претседник Народне скупштине,
Др. К. Кумануди, с. р.

ГОСПОДИНУ

Др. АНТИ ПАВЕЛИЋУ,

Претседнику Сената

БЕОГРАД

НАРОДНА СКУПШТИНА

Краљевине Југославије

сазвана Указом од 19 октобра 1932 године у редован сазив за 20 октобар 1932 године на свом 52 редовном састанку, одржаном 14 јуна 1933 године у Београду, решила је:

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА

о

изменама и допунама Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима од 19 јуна 1931 године са изменама и допунама тога Закона од 5 децембра 1931 године,

који гласи:

§ 1

У § 8 додају се нови ставови, који гласе:

„(5) Земљишта, која су земљорадници купили од великог поседника или су стекли доселашћу (узукапијом) или заменили са својим земљиштем пре 27 фебруара 1919 године те ова трајно несметано поседују и на дан ступања на снагу овога Закона, а промене власности нису проведене у земљишним књигама, нису објект аграрне реформе. Промене права власности у земљишним књигама уредиће саме странке по односним законским прописима.

(6) Земљиште, које је велики поседник добио у замену од земљорадника, саставни је део великог поседа. Ако такво земљиште не буде остављено великом поседнику као максимум, експропри-

саће се и у земљишним књигама безтеретно отписати са имена земљишно-књижнога власника и уписати на име и у власност аграрних субјеката. Оштета за овако експроприсано земљиште положиће се у смислу § 45 овога Закона код надлежног суда.”

§ 2

У § 10 мења се тачка 6 и гласи:

„(6) Земљишта грађевинских зона у градовима, којима је тај назив службено признат до дана кад овај Закон ступи на снагу, у колико нису по досадањим законима употребљена за сврхе аграрне реформе као и све градске шуме. Грађевинске зоне за поједине градове утврдиће Министар пољопривреде у споразуму са Министром грађевина Правилником.

Тачке 7 и 10 стављају се ван снаге, а тачке 8 и 9 добивају нове бројеве 7 и 8.

§ 3

§ 12 мења се и гласи:

„(1) Као обрадиво земљиште експроприсаће се и оно шумско земљиште на релативном шумском тлу, које је до дана ступања на снагу овога Закона одвојено у сврхе аграрне реформе.

(2) Према потреби, а у споразуму са Министром шума и рудника, експроприсаће се и оно земљиште на релативном шумском тлу, које се на дан ступања на снагу овога Закона налази преко 5 година под пољопривредном културом.

(3) Земљишта и зграде, у колико се по § 14 овога Закона не оставе великом поседнику у шири максимум, и које се могу употребити за јавне, државне и општинске сврхе, а налазе се у склопу експроприсаног земљишта, могу се експроприсати у корист субјеката из § 25 овога Закона.

(4) Господарске зграде експроприсаће се у колико буду одговарале господарским потребама аграрних субјеката и у колико нису потребне власнику за вођење господарства на делу поседа који му је остављен”.

§ 3а

„Политичким општинама припада максимум од 100 катастарских јутара оранице, у колико те површине нису већ одвојене.

Општински пашњаци, у колико се у катастру воде као такви, не могу се више узимати у сврхе аграрне реформе, изузев оних ритова, који се сада мелиорирају”.

§ 4

§ 16 мења се и гласи:

„(1) Само за она угледна гајалишта стоке, за ергеле, за семенарске станице и за нарочито организована узорна господарства, за које се стручно утврди, да је у народном господарском интересу потребно да се одрже, може се оставити великом поседу и преко максимума потребна површина земље као супермаксимум. Власник оваквог поседа дужан је Министарству пољопривреде ставити на располагање своје продукте путем првокупа”.

(2) Ако велики поседник у току од 10 година од дана ступања на снагу овога Закона не би у потпуној мери одржавао установе и обавезе из става 1, ради којих му је супермаксимум остављен,

впотребити се земљиште супермаксимума за сврхе аграрне реформе по овом Закону.

(3) Са површина које су остављене великом поседнику као супермаксимум брисаће се забележба забране отуђивања и оптерећивања по истеку рока од 10 година.

(4) Код супермаксимума испод 300 катастралних јутара, може се забележба забране отуђивања и оптерећивања брисати, ако велики поседник за површину супермаксимума уступи за сврхе аграрне реформе површину шумског или другог за аграрне сврхе способног земљишта одговарајуће вредности.

(5) Великим поседницима оставиће се као супермаксимум по овом параграфу првенствено сва обрадива земљишта са подземном дренажом која преостане преко ужег и ширег максимума, затим остала обрадива земљишта на подручју водних задруга у колико одговарају сврси супермаксимума, али се са оваквог земљишта има брисати стављена забележба забране отуђивања и оптерећивања”.

§ 4а

На крају § 17 додаје се нов став, који гласи: „Црквено земљиште које до сада није подељено може се експроприсати на предлог Министра пољопривреде, а по одобрењу Министарског савета.”

§ 5

Код § 19 испушта се прва реченица, а на то место долази:

„(1) сва земљишта великихседа која су по прописима досадањих Закона додељена аграрним субјектима из § 18 овога Закона, експроприсаће се у њихову корист. Ако који од тих субјеката не прими додељену земљу, она ће се доделити и експроприсати првенствено у корист једног од најближих аграрних субјеката из § 18 овога Закона. Ако ни ти субјекти земљу не приме, може се она дати за повећање компетенције и заокругљавањеседа и преко 10 јутара.

Нови путеви, тргови и улице у новим насељима експроприсаће се као јавно добро у корист надлежне управне општине, која их је дужна предузети.

(2) Остале површине земље, које по овом Закону остану расположиве за сврхе аграрне реформе поделиће се и експроприсати по овим начелима:”

§ 5а

Неподељена подводна и поплавама изложена земљишта као и земљишта слабог квалитета (песковита и слатинаста) могу се доделити аграрним субјектима и преко површине одређене тач. б § 19 овога Закона.

§ 6

У параграфу 21 после речи „добровољцима” додаје се:

„За оне добровољце који су већ добили земљу, а на дан експропријације не буду имали добровољачка уверења по Закону о добровољцима од 31 августа 1928 године са изменама и допунама од 18 септембра 1930 године или се на додељену земљу нису населили, а дужни су населити се по наведеном Закону, земља ће се експроприсати и у земљишним књигама уписати на име и у власност колонизационог фонда Министарства пољопривреде. На име и власност добровољаца уписа-

ће се кад добију исправна уверења, односно кад се на земљу населе. Порез и остале јавне дажбине за ову земљу плаћају надељени аграрни субјекти.

§ 7

У § 24 на крају става 2 испушта се „и-7”. Нова алинеја става 3 у § 3 Закона од 5 децембра 1931 године ставља се ван снаге, а додају се нови ставови који гласе:

„(8) На црквеним великим поседима у Дравској бановини чије шуме премашају 1000 хектара, имају се експроприсати шуме и шумско земљиште по одредбама става 1, 2, 3, 4 и 6 овог параграфа у року од 6 месеци након ступања на снагу овога Закона о изменама и допунама”.

„(9) У осталим срезовима, наведеним у § 2 овога Закона, може Министар пољопривреде под условима из става 2 а у споразуму са Министром шума и рудника на великим поседима, осим оних из става 3 § 11, експроприсати највише до 25% од оних шумских земљишта која на поједином поседу укупно премашују 1000 катастарских јутара, на корист:

а) скупине насељеника где се нова насеља добровољаца и осталих колониста не могу на други начин осигурати попашом и огревним дрвом а шуме се налазе у управној општини, у којој је насеље или у суседној, без обзира на границе бановина;

б) појединих оближњих села, којима су те шуме потребне за њихов развитак и напредак.

„(10) Овлашћује се Министар пољопривреде да у споразуму са Министром шума и рудника донесе Правилник о управи на свима деловима експроприсаних шума, водећи рачуна о томе, да се очува трајно шумско господарство и целина господарских јединица”.

§ 8

У § 27 после речи „обрадива” додају се речи: „или од аграрних интересената напуштена”. а на крају као нова алинеја: „Услови под којима ће се ово земљиште експроприсати, одредиће се Правилником”.

§ 8а

Параграф 28 став 3 мења се и гласи:

„(3) Цена се одређује на тај начин, да се стари чисти катастарски приход земљишта друге класе катастарског бонитета, изражен у крунама, помножи се количником 120, а за земљишта која плаћају водни допринос са количником 100. Тако добијена сума је динарска цена за I разред аграрне процене.

§ 8б

У § 29 испушта се број 160 а место тога ставља се: „120 односно 100”.

§ 9

Параграф 30 ставља се ван снаге, а §§ 31 и 32 добивају нове бројеве „30” и „31”.

§ 10

Параграф 33 мења се и као § „32” гласи:

„(1) За земљишта у градовима, којима је тај назив службено признат до дана кад овај Закон ступи на снагу, платиће се виша оштета, и то у градовима до 100.000 становника до 100%, а у градовима преко 100.000 становника до 200%”.

„(2) У случајевима где су у питању важни интереси града на чијем су подручју одузета и подељена градска земљишта или земљишта других великих поседника, па град или велики поседник

ставе аграрним властима на располагање одговарајућу површину своје слободне земље изван градског подручја, може Министар пољопривреде дозволити премештање ненасељених аграрних субјеката на та земљишта, а тако ослобођена земља у граду предаће се градској општини или великом поседнику на слободно располагање. На оваква земљишта великих поседника имаде право прокупа градска општина”.

„(3) Опсег ових подручја код појединих градова као и повишење отштете, утврдиће Министар пољопривреде Правилником”.

§ 11

Параграфи 34 и 35 добивају нове бројеве „§ 33 и § 34”. У тексту § 36 који добива нови број „35” мењају се §§ 32 и 33 у „31 и 32”, а у § 37 који добива нови број „36” мења се и гласи:

„(1) Аграрни субјекти, који су по досадашњим законима добили земљу могу се уз одобрење Министра пољопривреде са власником поседа слободно споразумети о висини цене и начину плаћања за добивену земљу.

„(2) Овакве споразуме могу наведене странке склапати у форми купо-продајних уговора, које одобрава Министар пољопривреде. У том случају не плаћа се принос за колонизациони фонд по § 44 Закона, већ продавац има у тај фонд платити у готовом 5% од уговорене цене”.

„(3) Ако ликвидацију великог поседа већ провађа задружна организација аграрних интересената, или који Савез земљорадничких задруга, допринос за колонизациони фонд неће се уопште плаћати”.

„(4) Овакви се споразуми могу склапати само пре него што је донета одлука о експропријацији у корист утврђених аграрних субјеката”.

„(5) За ове уговоре не плаћа се преносна такса ни државна ни самоуправна”.

§ 12

Параграфи 38 и 39 добивају нове бројеве „37 и 38” а § 40 мења се и као § „39” гласи:

„Отштета за земљиште експроприсано у корист аграрних субјеката из §§ 19 до 27 плаћа се власницима државом гарантованим 4% обезвницама”.

§ 13

Параграф 41 мења се и као § „40” гласи:

„Ове 4% обезвнице за исплату оштете бившим власницима по овом Закону амортизују се у року од 30 година и имају све повластице, које уживају државне обезвнице.”

§ 14

Параграф 42 мења се и као § „41” гласи:

„Аграрни субјекти из §§ 19, 20, 22 до 27 овога Закона, дужни су платити земљу експроприсану у њихову корист у року од 30 година са 5% годишњег интереса.

До коначне исплате на експроприсаним некретнинама ставиће се хипотека у корист државе.”

§ 15

§ 43 мења се и као § „42” гласи:

„Овлашћује се Министар финансија да у споразуму са Министром пољопривреде а уз сагласност Министарског савета изда у року од 3 месеца од дана ступања на снагу овог Закона Уредбу, којом ће се прописати: тип и назив ових обезвница, њихов укупан износ, начин исплате, служба по

емитованим обезвницама и све остале одредбе које се односе на извршење финансијског дела овога Закона.

Исто тако овом ће се Уредбом прописати ближе одредбе о начину плаћања аграрних субјеката за експроприсану земљу у њихову корист као и плаћање државе за земљу додељену добровољцима”.

§ 16

После § 42 уноси се нов § „43” који гласи:

„За експроприсану земљу у корист аграрних субјеката из § 21 овога Закона оштету плаћа држава, изузев за оне површине које се експропрису у њихову корист преко компетенције предвиђене у чл. 3 Закона о добровољцима од 31 августа 1928 године, са изменама и допунама од 18 септембра 1930 године”.

§ 17

Параграфи 44, 45 и 46 стављају се ван снаге.

§ 18

У § 47 који добива нови број „44” стављају се ван снаге став 3 и 5 а став 4 мења се и као нов став „3” гласи:

„3) У исти фонд плаћају и аграрни интересенти 4% од утврђене оштете у готовом новцу и то 2% у року од 30 дана рачунајући од дана пријема експропријационе одлуке. Ако у томе року тај допринос од 2% не буде уплаћен сматраће се да је аграрни интересент одустао од земље. Други део доприноса од 2% има се уплатити у року од 2 године.

Начин уплате 4% доприноса утврдиће се Правилником о колонизационом фонду”.

Став 6 постаје став »4«.

§ 19

У тексту § 48 који добива нови број »45« мења се § 47 у »44«, а § 49 мења се и као нови § »46« гласи:

»На сваком великом поседу имају се по парцелама, култури и површинама утврдити некретности из § 10 овога Закона. Где је то учињено по досадашњим Законима неће се поступак понављати, већ према потреби само надопунити«.

§ 20

Параграфи 50 и 51 добивају нове бројеве »47« и »48«, а у § 52 који добива нови број »49« мењају се ставови 1 и 6 и гласе:

»(1) У сврху утврђивања некретнина из § 46 овога Закона одредиће Банска управа по потреби расправу уз учествовање потребних стручних лица.

(2) У сваком случају Банска управа доноси првостепену одлуку са тачном ознаком свих некретнина које се остављају великом поседу и то по земљишно-књижним и катастарским ознакама и културама, имајући у виду стање у природи.«

Ставови 11 и 12 стављају се ван снаге.

§ 21

Параграф 53 мења се и као нови § »50« гласи:

»(1) Ревизија субјеката у чију се корист по § 19 овога закона експроприсане земља, нема се провађати.

(2) Ако комисија за ликвидацију аграрне реформе приликом уредовања установи, да је аграрну земљу добило неко лице које нема својства аграрног субјекта, земља ће му се одузети«.

§ 22

Параграф 54 добива нови број »51«. У тексту § 55 који добива нови број »52« мења се у ставу 1 § 78 у § „37“. У ставу 2 испуштају се речи „сваком поједином аграрном субјекту“, а на то место долази »аграрним субјектима колективно по управним општинама«. У тексту § 56 који добива нови број »53« мењају се §§ 55 и 54 у »52« и »51«. Параграфи 57 и 58 стављају се ван снаге.

§ 23

У тексту § 59 који добива нови број »54« мењају се §§ 36, 38, 39 и 61 у §§ »35, 37, 38 и 56«. Параграф 60 мења се и као нови § »55« гласи:

»(1) Процену зграда из § 12 и 33 овога закона обавља комисија за ликвидацију аграрне реформе уз суделовање два грађевинска вештака које ће одредити надлежна управна власт по тражењу комисије.

(2) Комисија ће одржати расправу на лицу места, на коју ће позвати власника некретнина и претставнике заинтересованих аграрних субјеката.

(3) После проведене расправе доноси комисија првостепену одлуку о утврђивању накнаде (оштеће), на коју се не наплаћује принос из § 44 овога закона.»

§ 24

У тексту § 61 који добива нови број »56« мењају се §§ 56, 31, 60 и 47 у §§ »53, 30, 55 и 44« а такође мења се и став 2 и гласи:

»(2) Код физичких лица врши се експропријација на име онога лица, коме је аграрна земља додељена а ако је то лице умрло — на име његових наследника.«

У ставу 6. после речи »субјекту« испуштају се речи: »Привилегованој аграрној банци у случају § 43«.

§ 25

У тексту § 62 који добива нови број »57« мења се § 48 у § »45«. Параграф 63 добива нови број »58« а § 64 мења се и као нови § »59« гласи:

»Након правоћности експропријацијоне одлуке и кад аграрни субјекти уплате 2% доприноса из § 44 став 3 овога закона доставиће комисија за ликвидацију аграрне реформе један отправак одлуке надлежном земљишно-књижном суду ради проведбе у земљишним књигама.«

§ 26

У § 65 који добива нови број »60« мења се први став и гласи:

»(1) Кад одлука о утврђивању објеката постане правноснажна, брише се по службеној дужности а на захтев Банске управе забрана отуђивања и оптерећивања са земљишта, које је остављено великом поседнику, а кад одлука о експропријацији постане правноснажна и са експроприсаног земљишта.»

Параграф 5 закона од 5 децембра 1931 године ставља се ван снаге.

§ 27

Параграф 66 добива нови број »61«, а § 67 добива нови број »62«.

§ 28

Параграф 68 мења се и као нови § »63« гласи:

»(1) За ново основање црквене општине и римокатоличке жупе по колонијама може се у њи-

хову корист, а за градилишта цркава, парохијских и жупних домова, за парохијске и жупне вртове и за гробља експроприсати површине до 6 к. ј. укупно. За школе и школске вртове може експроприсати површина до 6 катастарских јутара земље у корист надлежне управне општине, која је дужна ту земљу преузети.

(2) »Штићеници« манастира Лепавина у срезу копривничком и кметови манастира Гомирја у срезу огулинском који уживају манастирску земљу уз одређено подавање као и уживаоци вагњева у Далу и Белом Брду срез осечки на поседу Српске Патријаршије проглашују се аграрним интересентима, и земља коју држе, експроприсаће се у њихову корист по одредбама овога Закона.

(3) Држаоци горних и чинжених земаља велепоседа у бившем провинцијалу, као и закупници чији закуп проистиче из горног и чинженог одношаја, проглашују се аграрним интересентима и земља, коју држе, експроприсаће се у њихову корист по одредбама овог Закона.

§ 29

Параграф 69 добива нови број »64« а § 70 мења се и као нови § »65« гласи:

»Ако се утврди да аграрни субјект (месни интересент, добровољац, колониста или оптант) ужива више од једне компетенције аграрног земљишта, одузеће му се сва земља осим оне која му по закону припада.«

§ 30

У § 71 који добива нови број »66« у ставу 1 место »1931« долази »1933«, а став 2 мења се и гласи:

»(2) Уредбом, која ће се донети по § 42 овога закона одредиће се када почињу тећи ануитети.«

§ 31

Параграф 72 укида се а уместо њега долази нови § »67« који гласи:

»У случајевима, ако поједини власници своје земљиште које не потпада под одредбе закона о аграрној реформи, својеволјно и уз одобрење власти даду у сврхе аграрне реформе и приме у замену земљиште великог поседа, експроприсаће се по одредбама овога закона у замену дато земљиште са имена досадањег земљишно-књижног власника на име и у власност аграрних субјеката. У замену примљено земљиште експроприсаће се са имена великог поседника на име и у власност онога лица које је у замену за своју земљу примило земљу великог поседа. За ово земљиште, експроприсано од великог поседа плаћа се оштета власнику, а за земљиште дано у замену плаћају аграрни субјекти.«

§ 32

Параграф 73 мења се и као нови § »68« гласи:

»(1) Ако се неком великом поседнику има по § 3 овога закона допунити максимум, а нема могућности да се то учини на његовој земљи, може му се тај мањак дати у истој површини, истог квалитета, односно одговарајуће вредности и у његову корист експроприсати од другог расположивог аграрног или евентуално државног земљишта по одредби из предњег параграфа.«

»(2) Одлуку о замени из § 67 и о надопуни из става 1. овог параграфа доноси Министар пољо-

привреде, а одлуку о експроприацији надлежна комисија за ликвидацију аграрне реформе на великим поседима».

§ 33

Параграф 74 добива нови број »69« а § 75 који добива нови број »70« додаје се на крају реченица: »Ова се одредба односи на све одлуке (решења) које се по прописима овога Закона доносе«.

У § 76 који добива нови број »71« ставља се ван снаге тачка 3, а на то место долази нова тачка:

»(3) Према потреби предујмиће се трошкови под 1 и 2 из колонизационог фонда. Ако велики поседник или аграрни субјект не плати предујмљене трошкове у року од 30 дана од примљеног налога наплатиће се они од великог поседника административним, а по потреби и судским извршењем, а за аграрног субјекта сматраће се у том случају, да је одустао од земље«.

§ 34

Параграф 77 добива нови број »72«, у § 78 који добива нови број »73« испушта се реч »амбулантних«, а на крају 1 става речи »на терену«, а додаје »по Уредби Министарства правде број 25190 од 29 марта 1929 године«.

Став 2 мења се и гласи:

»Састав и подручје рада тих комисија регулираће Министар пољопривреде Правилником«.

§ 35

Параграф 79 ставља се ван снаге.

§ 36

У § 80 који добива нови број »74« мења се став 3 и гласи:

»3) Такође се ставља ван снаге: Закон од 20 маја 1922 г. о издавању под закуп подводнога земљишта, те §§ 76 и 77 Закона о продужењу важности одредаба досадашњих финансијских закона о буџетским дванаестинама од 31 јула 1929 године. Утврђивање подводности појединих земљишта великих поседа врши по потреби стручна комисија Министарства пољопривреде.«

§ 37

Параграф 81 мења се и као нови § »75« гласи:

»1) Код свих земљишно-књижних преноса земље са имена досадашњих власника на име аграрних субјеката, забележиће се у земљишним књигама право првокупа у корист Привилеговане аграрне банке.

2) Привилегована аграрна банка може право првокупа пренети на земљорадничке задружне организације и бановинске новчане установе.

3) Право првокупа престаје после 10 година рачунајући од дана експроприације, а тада ће се и та забележба брисати по службеној дужности или на захтев странке без таксе.

4) Министар пољопривреде прописаће Правилником како ће се провести одредбе овог параграфа«.

§ 38

Параграф 82 који добива нови број »76« мења се и гласи:

»Неисплаћене закупнине и оштету за орање, сејање и семе по Закону од 20 маја 1922 год. о из-

давању земљишта великих поседа у четворогодишњи закуп те закупнину за зграде по Закону од 4 јуна 1922 године исплатиће држава великим поседницима у обвезницама по Уредби из § 42 овога Закона«.

§ 39

После § 76 уноси се нови § »77« који гласи:

»1) Сва потраживања аграрних заједница и њихових Савеза према аграрним интересентима дужницима, имају се истовремено са провођењем овог Закона обезбедити у земљишним књигама правом залога у корист Савеза аграрних задруга (Заједница) на некретнинама уписаним у корист и на име појединих дужника, и то за добровољце на првом а за остале аграрне интересенте на другом месту«.

2) Као потраживања из 1 става сматрају се целокупна дуговања аграрних интересената њиховим заједницама и Савезима за примљене позајмице било у готовом новцу било у грађевинском материјалу, у живом или мртвом инвентару, заједно са обрачунатим каматама.

3) Упис права залога за потраживања из предњег става овог параграфа имају судови извршити без наплате таксе једновремено са преносом права власништва експроприсаних некретнина на име аграрних субјеката на основу одлуке комисије за ликвидацију аграрне реформе по § 56 овога Закона.

4) У ту сврху имају аграрне заједнице и њихови Савези доставити надлежној комисији за ликвидацију аграрне реформе за 15 дана рачунајући од дана пријема њеног извешћа о почетку рада, спискове својих дужника аграрних субјеката са тачно означеним износом потраживања са каматама.

5) Спискове дужника аграрних заједница имају оверити њихови Савези.

6) У споровима односно постојања или висине потраживања одлучују надлежне судске власти.

7) Аграрне задруге (заједнице) и њихови Савези ослобођени су свих такса у судском поступку покренутом ради спровођења уписа односно брисања својих потраживања и њихове наплате.«

§ 40

После § 77 уноси се нови § »78« који гласи:

»Овлашћује се Министар пољопривреде да у складу са овим Законом донесе:

1) Правилник за извршење овог Закона;

2) Правилник о грађевним зонама у градовима (§ 32) у споразуму са Министром грађевина;

3) Правилник о техничким радовима у споразуму са Министром финансија;

4) Правилник о колонизационом фонду у споразуму са Министром финансија;

5) Правилник о управи експроприсаних шума (§ 24) у споразуму са Министром шума и рудника;

6) Правилник о начину уплате и руковању са уплаћеним изнонима закупнине (§ 66) у споразуму са Министром финансија;

7) Правилник о извршењу права првокупа (§ 75).

Стављају се ван снаге:

1) Правилник за извршење Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима бр. 45584/VI а од 18 јула 1931 године;

2) Правилник о грађевинским зонама бр. 45486/VI а од 15 јула 1931 године;

3) Правилник о техничким радовима за извршење Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима бр. 45488/VI а од 15 јула 1931 године и

4) Правилник за извршење финансијске стране Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима бр. 45487/VI од 15 јула 1931 године.»

§ 41

После § 78 уноси се нови § „79“ који гласи:

»Овлашћује се Министар пољопривреде да може издати попуњени, целокупни текст Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима од 19 јуна 1931 г. са свима његовим изменама и допунама«.

§ 42

Овај Закон ступа у живот кад га Краљ потпише а обавезну снагу добија кад се прогласи у »Службеним новинама«.

14 јуна 1933 године

у Београду.

Секретар,

Гавро Милошевић, с. р.

(М. П.)

Претседник
Народне скупштине
Др. К. Кумануди, с. р.

НАРОДНА СКУПШТИНА

Краљевине Југославије

Бр. 16702

16. јуна 1933 год.

у Београду.

ГОСПОДИНЕ ПРЕТСЕДНИЧЕ,

Част ми је известити Вас, да је Народна скупштина на свом 52 редовном састанку, одржаном 14 јуна 1933 године у Београду, коначно усвојила Предлог закона о изменама и допунама Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе од 5 децембра 1931 године и Закона о насељавању Јужних крајева од 11 јуна 1931 године са његовим изменама и допунама од 5 децембра 1931 године, поднет јој од стране Министра пољопривреде на основи овлашћења датог му Указом Њ. В. Краља од 10 јуна 1933 године.

Извештавајући Вас о предњем, мени је част, Господине Претседнице, у смислу члана 64 Устава и § 66 Закона о пословном реду у Народној скупштини, доставити Вам дефинитиван текст овога законског предлога онако, како га је Народна скупштина усвојила као и оригинал Указа о овлашћењу за подношење Народног претставништву поменутог законског предлога, — с молбом на Ваш даљи поступак.

Овај законски предлог претресан је у Народној скупштини као хитан.

Изволите примити, Господине Претседнице, и овом приликом уверење о мом особитом поштовању.

Претседник
Народне скупштине
Др. К. Кумануди, с. р.

ГОСПОДИНУ

ДР. АНТИ ПАВЕЛИЋУ,

Претседнику Сената

Београд

НАРОДНА СКУПШТИНА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

сазвана Указом од 19 октобра 1932 године у редован сазив за 20 октобар 1932 године на свом 52 редовном састанку, одржаном 14 јуна 1933 године у Београду, решила је:

ЗАКОН

о

изменама и допунама Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе од 5 децембра 1931 године и Закона о насељавању јужних крајева од 11 јуна 1931 године са његовим изменама и допунама од 5 децембра 1931 године,

који гласи:

I ДЕО

Измене и допуне Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе од 5 децембра 1931 године.

§ 1

У § 1 тач. 3 става 1 изостављају се речи »ренте и«, а иза тачке 3 додаје се нови став који гласи:

»У крајевима, који су по Берлинском уговору од 1878 године присаједињени ранијој Кнежевини Црној Гори, расправиће се само аграрни односи из тачке 1 § 2 Закона, у колико су засновани у тим крајевима још за време турске владавине и до данас нису уређени нити је престало њихово трајање, а односи из тачке 2, 3, 4 и 5 § 2 Закона не могу се по начину заснивања, циљу постанка и дужини трајања сматрати као аграрни односи, па се неће ни расправљати по одредбама овог Закона«.

§ 1-а

У тексту тач. 1) § 2 изостављају се у другом реду речи »у времену од најмање 10 година у назад, рачунајући од« и место њих се ставља реч »до«, а изостављају се алинеје под 2 тач. 1) и 2) § 2 овога Закона.

§ 2

У § 4 став 1 мења се реченица иза речи »земљишта« и гласи: »које држе непрекидно по чивчијском праву и основу, а стално га обрађују са својим породицама односно задругама«.

§ 3

Параграфи 5 и 6 стављају се ван снаге, а § 7 добија нови број 5, па се последњи део реченице мења и гласи: »по прописима §§ 4 и 6 овог Закона«.

§ 4

Параграф 8 добија нови број 6 и у ставу 1 у месту завршних речи »од 5 хектара« долази реченица »од оне површине коју та породица обрађује«.

§ 5

Параграф 9 ставља се ван снаге, а у тексту § 10 који добија нови број 7 мења се „§ 8“ у „§ 6“ и после става 2 додаје нови став који гласи:

„Арендаторима се не може од обрађиваног манастирског земљишта оставити већа површина од 5 хектара“.

§ 6

Параграф 11 добија нови број 8, а § 12 мења се и као нови § 9 гласи:

„Овај Закон односи се само на земљиште ван грађевинског реона вароши и варошица“.

§ 7

У тексту става 1 § 13 који добија нови број 10 мења се »§ 8« у »§ 6«, а § 14 добија нови број 11.

§ 8

Параграф 15 мења се и као нови § 12 гласи:
»Земљишта под аграрним односима која претекну после извршеног откупа по §§ 4, 6 и 10 овога Закона, употребиће се по прописима Закона о насељавању Јужних крајева. Од овог земљишта доделиће се потребан минимум земље за обрађивање у површини одређеној по § 11 Закона о насељавању Јужних крајева оним бившим господарима, нашим држављанима, који то затраже и изјаве да ће примљену земљу обрађивати са својим породицама. Ако вишак преостале земље по извршеном откупу буде мањи од одређене насељеничке земље онда ће се цео вишак доделити као минимум бившем господару. При одређивању овог минимума за обрађивање има се у исти урачунати и земљиште, које је бив. господару остављено као лична особина (параспур, беглук).

Остала земљишта која буду претекла по извршеном откупу и одређивању предвиђеног минимума бив. господарима доделиће се по одредбама Закона о насељавању првенствено месним аграрним интересентима, који ће бити дужни да примљена земљишта исплате држави по прописима овога Закона«.

§ 9

У насловном тексту изнад § 16 изостављају се речи »и рента«, а у § 16 који добија нови број 13 у ставу 1 изостављају се на два места речи »и право на ренту« и у насловном тексту и у тексту става 1 и 2 § 16 после речи »за земљиште« додаје се »(господарско право)«.

§ 10

У § 17 који добија нови број 14 изостављају се речи »и неисплаћену ренту«, а речи: »по §§ 6, 8, 9, 10, 13 и 15 овога Закона« замењују се речима »по §§ 6, 7, 10 и 12 овога Закона«.

§ 11

У § 18 који добија нови број 15 изостављају се речи »ни« и »ни рента«, а на крају у место тачке ставља се запета (,) и додаје нова реченица »као и за земљишта која су им остављена као потребан минимум за обрађивање«.

§ 12

У § 19 који добија нови број 16 у првој реченици текста у место наведених параграфа долазе §§ 4, 6, 7, 10, 12 и 14, а тачка в) мења се и гласи:

„в) која земљу под аграрним односом не обрађују лично са својим породицама«.

§ 13

Параграф 20 добија нови број 17 и став 1 мења се и гласи:

»Бившим господарима за земљишта под односима из § 2 овога Закона држава ће дати накнаду у готовом новцу који износи:

1) За сва земљишта I, II, III и IV катастралне класе вредност чистог катастралног прихода II катастралне класе; и

2) За сва земљишта осталих катастралних класа исплатиће накнаду мању за 30% од вредности II катастралне класе. За катастрални чист приход земљишта узима се онај, који је утврђен по једном хектару у лествицама катастралног чистог прихода за срезове Србије и Црне Горе, које су објављене

25 маја 1929 године, а утврђене од комисије за утврђивање чистог прихода од земљишта, а на основу Закона о непосредним порезима од 8 фебруара 1928 године и Уредбе о делокругу и начину рада комисије за утврђивање чистог прихода од 9 маја 1928 године«.

§ 14

Параграф 21 који добија нови број 18 мења се и гласи:

»1) На пресуђене суме по претходном параграфу за вредност одузетог земљишта плаћа држава интересентима ренту 3% почев са 1919 годином па до дана доношења пресуде.

2) Ова досуђена сума за ренту по овом параграфу уноси се у пресуду посебно у оноликој суми у колико до сада није исплаћена од стране Министарства пољопривреде.

3) До сада исплаћена рента бив. господарима неће се обрачунавати приликом одређивања накнаде по овом Закону«.

§ 15

Параграф 22 који добија нови број 19 мења се и гласи:

»За све земљиште под аграрним односом из § 2 овога Закона плаћа држава накнаду бив. господарима«.

§ 16

Параграф 23 који добија нови број 20 мења се и гласи:

»1) За сва земљишта по § 2 овога Закона држава ће бив. господарима исплатити накнаду у износу од 100,000.000 динара у готовом новцу. У ову суму не улази рента.

2) При Државној хипотекарној банци установљава се фонд за ликвидацију аграрних односа из § 2 овога Закона у износу од 100,000.000 динара“.

§ 17

Параграф 24 који добија нови број 21 мења се и гласи:

»Министар финансија дужан је за исплату накнаде бив. господарима у току идуће три буџетске године, а од почетка 1934/35 буџетске године, да осигура сразмерно потребне износе за исплату правноснажних пресуда аграрних судова и да их уноси у фонд за ликвидацију аграрних односа при Државној хипотекарној банци, по претходном параграфу«.

§ 18

Параграф 25 који добија нови број 22 мења се и гласи:

»Сви издаци, који су у вези са извршењем овога Закона, као награде (дневнице) лицима из § 39 овога Закона и сви материјални издаци потребни за функционисање судова предвиђени овим Законом и неисплаћена рента, као и други издаци, падају на терет кредита који се имају особено буџетом предвидети«.

§ 19

Параграфи 26, 27, 28 и 29 укидају се, а § 30 који добија нови број 23 мења се и гласи:

»Државна хипотекарна банка је дужна из фонда за ликвидацију аграрних односа из § 2 овога Закона вршити исплате накнада сваком господару чим поднесе правноснажну пресуду аграрног суда најдаље у року од 3 месеца по издатом налогу Министарства пољопривреде.

Државна хипотекарна банка може упућивати по изјављеној жељи интересената накнаде и чеком преко Поштанске штедионице».

§ 20

После § 23 уноси се нови § 24 који гласи:

»Бив. господари примаће и даље ренту (хак) закључно са оном годином у којој за односно земљиште прима правноснажну пресуду надлежног аграрног суда, па ће за ту сврху Министар пољопривреде осигурати у буџету потребне кредите. За земљишта по којима пресуде аграрних судова постану правноснажне у буџетској 1933/34 години рента се исплаћује током исте буџетске године.«

§ 21

После § 24 уноси се нови § 25 који гласи:

»Исплата накнаде бив. господарима по пресудама аграрних судова вршиће се опим редом којим судске пресуде буду постале правноснажне, односно по реду пријава за исплату.«

§ 22

У § 31 који добија нови број 26 став 1 мења се и гласи:

»Обрађивачи земљишта на којима постоји господарско право, којима је пресудом досуђено земљиште уз државни откуп по §§ 6, 7 и 10 овога Закона, дужни су откупљено земљиште отплатити држави по цени, која буде пресудом утврђена, у 10 једнаких годишњих рата без интереса од којих прва пада 1 јануара иза оне године у којој је пресуда аграрног суда постала правноснажна. Исто важи и за интересенте који добијају земљиште у смислу § 12 овога Закона.«

§ 23

У тексту § 32 који добија нови број 27 речи „коју држава буде исплатила“ замењују се речима „коју је држава исплатила“.

§ 24

Параграф 33 који добија нови број 28 мења се и гласи:

»Лица из тач. 2, 3, 4 и 5 § 2 Закона дужна су отплате дуга редовно полагасти сваке године надлежним пореским управама, које ће примљене суме књижити као редован приход од отплате дуга.

Ко задоцни са отплатом једне рате дужан је платити за протекло време отплату са 6% интереса. Ако буде и по други пут задоцнио са отплатом пореска управа наплатиће дужне суме отплата и интереса административним, а по потреби и судским извршењем».

После става 2 додаје се нови став 3 који гласи:

»Министарство пољопривреде достављаће Министарству финансија за оделење државних дугова и државног кредита све потребне податке по правноснажним пресудама аграрних судова, у колико се односе на обрађиваче из тач. 2, 3, 4 и 5 § 2, а ради наплате накнаде, коју држава за њих плаћа бив. господарима.«

§ 25

Параграф 34 добија нови број 29, а у § 35 који добија нови број 30 изостављају се речи »ренту и«.

§ 26

Параграфи 36 и 37 добијају нове бројеве 31 и 32, а у 2 алинеји § 38 који добија нови број 33 изостављају се речи »или према потреби активни и пензионисани чиновници аграрне реформе«; док § 39 добија нови број 34, а у тексту § 40 који добија

нови број 35 мењају се »§§ 38 и 39« у »§§ 33 и 34«.

§ 27

Параграфи 41, 42, 43 и 44 добијају нове бројеве 36, 37, 38 и 39, а у § 45 који добија нови број 40 у ставу 1 на крају иза речи „таксу“ ставља се место тачке запета (;), па додаје »као ни таксу за уверење и све исправе, којима желе да докажу своје наводе и тражења заснована на Закону«.

§ 28

Параграф 46 добија нови број 41, а у § 47 који добија нови број 42 изостављају се на крају става 2 речи »и ренту«.

§ 29

У почетном тексту § 48 који добија нови број 43 мења се »§ 46« у »§ 41« и у тач. б) у место прве реченице која се завршава са граничарима долази реченица »атар, у коме се пријављено земљиште налази и приближна површина«.

§ 30

У почетном тексту § 49 који добија нови број 44 мења се »§ 47« у »§ 42« и у ставу 2 у место речи »тачан опис под тач. б) претходног §-а« долазе речи »и за које године у готову примили« ставља се тачка и запета (;), па изостављају све речи до следеће тачке и запете.

§ 31

Став 1 § 50 који добија нови број 45 мења се и гласи:

»Сва лица из §§ 41, 42 и 75 овога Закона дужна су уз писмену пријаву, коју ће поднети у смислу прописа §§ 43 и 44 навести чињенице, које имају да утврде, и поднети све доказе и навести сведоке којима желе да своје наводе и тражења докажу. Податке о пореској класи свих спорних земљишта, у колико нису поднети уз писмене пријаве, прибавиће аграрни судови по званичној дужности од надлежних општинских или пореских власти.«

§ 32

После § 45 уноси се нови § 46 који гласи:

»Лица из §§ 41, 42 и 75 која у остављеном законском року нису поднела писмене пријаве прописане у §§ 43 и 44 овога Закона, могу се накнадно пријавити са својим тражењима непосредно надлежном аграрном суду за време његовог рада у општини у чијем се атару налази спорно земљиште на које полажу обрађивачко или господарско право или за време рада у оближњој општини истог среза, ако се у њој није нико до тада пријавио. Сул је дужан ове пријаве узети у поступак«.

§ 33

У тексту § 51 који добија нови број 47 мењају се у другом ставу »§§ 18 и 19« у »§§ 15 и 16«, а § 52 добија нови број 48.

§ 34

У § 53 који добија нови број 49 додаје се нови став који гласи:

»Стране поданике, који се не одазову позиву да дођу на увиђај и рочиште могу претстављати у спору заступници, које им одреди надлежни суд«.

§ 35

У тексту става 3 § 54 који добија нови број 50 мења се „§ 47“ у „§ 42“, и у ставу 1 § 55, који добија нови број 51 изоставља се реч „обе“, а §§ 56, 57, 58, 59, 60, 61 и 62 добијају нове бројеве 52, 53, 54, 55, 56, 57 и 58.

§ 36

После § 58 уноси се нови § 59 који гласи:

»Пресуда аграрног суда, издата у смислу прописа §§ 57 и 58, гласиће на пријављеног старешину обрађивачке или господарске породице (задруге), кога је у праву, које му се пресудом признаје затекло обнародовање Претходних одредаба за припрему аграрне реформе од 27 фебруара 1919 године. Ако такав старешина породице или задруге није био жив у времену подношења пријаве, па је пријаву поднео који други члан породице (задруге) по праву које има по прописима општег грађанског законика или других закона, пресуда ће гласити на њега, а обухватиће све претставнике лозе умрлог старешине породице или задруге, који су по прописима општег грађанског законика или других закона наследници умрлог старешине породице или задруге.

Деоба обрађивачке породице или задруге после ступања на снагу Претходних одредаба за припрему аграрне реформе неће се узимати у обзир, већ се све посебно поднете пријаве имају сматрати као пријава једне исте породице (задруге), па ће се по њој донети само једна пресуда. На случај деобе чланова породице (задруге) после издате пресуде о признатом обрађивачком праву важиће односни прописи општег грађанског законика или других закона.«

§ 37

У тексту § 63 који добија нови број 60 мењају се: »§ 47« у »§ 42«, »§ 46« у »§ 41«, „§ 15“ у „§ 12“ и „§ 7“ у „§ 5“.

Тачка 3 мења се и гласи:

»3) Које се земљиште и у којој се површини оставља по § 7 манастирима као потребан минимум за одржавање, а које се и у којој површини оставља бившем господару на слободно уживање као одређени минимум или његова лична особина (параспур, беглук)«.

У тач. 4) изостављају се речи »и колико на име ренте«, а у тач. 5 речи »и ренте«.

§ 38

У тексту § 64 који добија нови број 61 мења се »§ 47« у »§ 42«, а у ставу 2 § 65 који добија нови број 62 изостављају се речи »по нахођењу суда«; док §§ 66, 67 и 68 добијају нове бројеве 63, 64 и 65.

§ 39

У тексту става 3 § 69 који добија нови број 66 мења се „§ 64“ у „§ 61“, а §§ 70 и 71 добијају нове бројеве 67 и 68.

§ 40

Параграф 72 који добија нови број 69 мења се и гласи:

»Земљишта која држава откупљује за обрађиваче по §§ 6, 7, 10 и 12 овога Закона оптеретиће се по службеној дужности хипотеком за рачун државе као повериоца по пропису § 71 Закона и она јој служе као залога до коначне исплате дуга“.

§ 41

У § 73 који добија нови број 70 у ставу 1 речи »у обвезницама« замењују се речима »у готовом«, »обвезнице« са »накнада« и у претпоследњем реду 1 става изостављају се речи „у обвезницама“,

а у почетном реду става 2 реч „обвезнице“ замењује се са „суме“.

§ 42

У § 74 који добија нови број 71 став 1 мења се и гласи:

»Аграрни судови или виши аграрни суд доставиће оверени препис извршне пресуде са скицом земљишта надлежном грађанском суду с молбом, да се новим власницима према извршној пресуди изда баштинска тапија«.

После става 5 додаје се нови став који гласи:

»Кад суд изда баштинску тапију новом сопственику доставиће Министарству пољопривреде оверени препис тапије с позивом на односну пресуду аграрног суда. Ако се тапија издаје новом сопственику са одобреном хипотеком за рачун државе, суд ће уз доставу преписа тапије поднети извештај, да је у смислу односне пресуде аграрног суда одобрену хипотеку унео у интабулационе књиге«.

§ 43

У тексту § 75 који добија нови број 72 мењају се „§§ 10 и 77“ у „§§ 7 и 78“, а § 76 ставља се ван снаге.

§ 44

Параграфи 77 и 78 добијају нове бројеве 73 и 74, а у § 79 који добија нови број 75 изостављају се речи »ренту и«.

§ 45

Параграф 80 који добија нови број 76 мења се и гласи:

1. »Бивши господари могу само за пријем досуђене накнаде издати и другим лицима пуномоћија, али ће она важити само онда, ако су издата и потврђена после позива, који је упућен бившем господару ради пријема накнаде по овом Закону. Све до сада издана пуномоћија која се односе на уређење ових односа, престају важити ступањем на снагу овог Закона.

2. Аграрни судови су овлашћени да на захтев странке (односно њених наследника), ревидирају све уговоре и из њих проистекле правне послове, као и све правне послове било у којој форми извршене до ступања на снагу овог Закона.

3. Ако суд утврди, да је странка тим пословима неправилно оштећена, има по службеној дужности ове уговоре, као и све правне послове поништити.

4. Досуђена накнада по овом Закону не подлежи забрани и попису«.

§ 46

У тексту § 81 који добија нови број 77 уместо наведених параграфа у завршној реченици долазе »§§ 4, 6, 7, 10 и 12«, а §§ 82 и 83 добијају нове бројеве 78 и 79.

§ 47

Параграф 84 укида се.

§ 48

Параграф 85 који добија нови број 80 мења се и гласи:

»Виши аграрни суд и аграрни судови ће све своје извршне пресуде доставити у овереном препису Министарству пољопривреде ради издавања налога Министарству финансија за исплату досуђене накнаде бившим господарима и ради задужења обрађивача из тач. 2, 3, 4 и 5 § 2 овога Закона«.

§ 49

Параграфи 86 и 87 добијају нове бројеве 91 и 82, а у тексту § 88 који добија нови број 83 изостављају се речи: »ренте и«, запета (,) после речи »накнаде« и речи »на сву службу по обвезницама«; док §§ 89 и 90 добијају нове бројеве 84 и 85.

§ 49-а

Сума од 100,000.000 динара предвиђена за исплату накнаде бившим господарима има се у целом износу исплатити. У случају, да после исплате свих правноснажних пресуда извесна сума претекне, има се иста сразмерно исплатити бившим власницима према износу досуђених сума.

II ДЕО

Измене и допуне Закона о насељавању Јужних крајева од 11 јуна 1931 године са изменама и допунама Закона о насељавању Јужних крајева од 5 децембра 1931 године.

§ 50

У § 2 став 1 тач. 5 мења се и гласи:

»5. Земљишта која се могу издвојити за сврхе аграрне реформе по прописима и под условима Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима и Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе.«

Став 2 ставља се ван снаге, а став 3 постаје став 2.

§ 51

У § 3 став 2 мења се и гласи:

»(3) Добровољцима ће се додељивати земља по прописима Закона о добровољцима, а на чланове њихових породица ако су земљорадници доделиће им се одговарајући насељенички додаток земље по прописима §§ 11 и 12, а под обавезама и условима Закона, који важе и за остале насељенике. Ово важи и за насељене добровољце земљораднике, који су раније добили земљу у Јужним крајевима, ако има расположиве земље за деобу.«

Додаје се нови став 4 који гласи:

»(4) По овом Закону сматраће се као насељеници и они држављани Краљевине Југославије који су се по ослобођењу доселили у Јужне крајеве и тамо купили или у будуће по одобрењу Министра пољопривреде купе земљу за обрађивање или подизање угледних добара, а под условима које пропише Министар пољопривреде.«

§ 52

У § 10 на крају место тачке ставља се запета (,) и додаје нова реченица »па и у случају ако заинтересовани не поднесу примедбе противу рада и записника комисије за ограничавање«.

§ 53

У § 12 став 1 мења се и гласи:

»(1) По додели земље аграрним интересентима Врховни повереник аграрне реформе може породици доделити до 2 хектара за подизање винограда односно воћњака и она је дужна у року од 4 године од дана пријема овога земљишта да исто засади и уредно обрађује. За подизање винограда или воћњака доделиће се земљиште за то погодно.«

У ставу 2 после речи »за виноград« додаје се »односно воћњак«.

У ставу 5 после речи »винограда« додаје се »односно воћњака«.

§ 54

У § 13 додаје се нови став 5 који гласи:

»(5) Ако нема расположиве обрадиве земље која би се могла доделити у допуну месним аграрним интересентима, даће им се по § 12 Закона погодно земљиште за подизање винограда и пошумљавање у колико га има у близини.«

§ 55

У § 14 став 2 мења се и гласи:

»(2) Пољопривредник мора подићи угледно добро у року и под условима који ће се одредити у посебном решењу донетом на основу начелног одобрења о додељивању земље. Ако исти у остављеном року и под одређеним условима не подигне угледно добро, земља ће му се одузети.«

§ 56

У § 21 став 1 мења се и гласи:

»(1) Држављани Краљевине Југославије предвиђени у ставу 4 § 3 могу се по одобрењу Министра пољопривреде користити повластицом из тачке 1, 2 и 3 став 1 § 19, а повластицом сходно ставу 2 и 3 § 20 на предлог Министра пољопривреде по одобрењу Министра финансија.«

У ставу 2 на крају после речи »земљиште« ставља се у место тачке запета (,) и додају речи: »а има се рачунати од 1 јануара календарске године по реду после оне у којој је поднета молба за ослобођење од порезе. Ако до 1 јануара није донета одлука у погледу ослобођења, пореске власти не могу вршити принудну наплату пореза све док се не донесе одлука од стране Министра финансија.«

§ 57

Параграф 28 мења се и гласи:

»(1) По истеку 10 година од дана предаје земље аграрном интересенту, надлежно аграрно повереништво ће по службеној дужности помоћу службеног операта или увиђаја на лицу места утврдити, да ли је заинтересовани искористио земљиште у сврхе ради којих му је и додељено. О томе ће Аграрно повереништво поднети предлог Врховном поверенику аграрне реформе по коме ће он донети решење и доставити га надлежном Аграрном повереништву. Ако се тим решењем аграрном интересенту призна право сопствености, надлежно Аграрно повереништво на основу тога решења извадиће му тапију, односно уписаће га као сопственика у земљишним књигама, без наплате таксе.«

Умеће се нов став као 2 и гласи:

»(2) За оне аграрне интересенте који желе да се убаштине после истека 3 године од дана доделе земље, обавиће се исти поступак као и у ставу 1 овог параграфа само не по службеној дужности већ по тражењу заинтересованог.«

Став 2 постаје 3, а став 3 постаје став 4.

§ 58

У ставу 6 § 29 реченице које долазе после речи »уз одобрење Врховног повереника аграрне реформе« стављају се ван снаге.

§ 59

У § 37 у ставу првом после речи »у Скопљу« место запете ставља се тачка а ставља се ван снаге реченица »који ће основати по истим начелима.«

Став 3 мења се и гласи:

»(3) Министар пољопривреде вршиће преко својих органа надзор над целокупним радом Саве-

за аграрних задруга у Скопљу и свих у њему зачлањених задруга, а у погледу бескаматних позајмица важе прописи Закона о бескаматним позајмицама од 30 марта 1928 године бр. 11.600, а стручни преглед бар једанпут годишње. За све послове предвиђене у § 38 Закона Министар пољопривреде издаваће наређења и упутства Савезу. Сваку одлуку Савеза која није у духу издатих наређења и упуштава, може Министар пољопривреде задржати од извршења. Ако се покаже да Савез не може изводити ове послове или да уопште за то није погодан може Министар пољопривреде ове послове пренети на које друго правно или физичко лице.”

Став 6 мења се и гласи:

»(6) Ако се чланови задруге не сложе о месту где ће бити седиште задруге, одредиће га Министар пољопривреде првенствено у седишту општине, а затим у седишту насеља или у коме другом погодном месту.“

Додаје се нови став 8 који гласи:

»(8) Сходно ставу 2 овог параграфа Министар пољопривреде помагаће самонасељенике из става 4 § 3 новчаним сретствима, бескаматним позајмицама и субвенцијама преко њихових задруга. Надзор над овим задругама које су користиле повластице става 2 овог параграфа вршиће Врховни повереник аграрне реформе старајући се да права и потраживања Министарства пољопривреде буду осигурана.“

§ 60

§ 51 укида се.

§ 61

У § 52 који добија нови број 51 на крају у место тачке (.) ставља се запета (.) и додају речи »сем у случајевима предвиђеним у ставу 3, 6 и 8 § 11.“

§ 62

Параграфи 53, 54, 55 и 56 добијају нове бројеве 52, 53, 54 и 55, а § 57 ставља се ван снаге и § 58 добија нов број 56.

§ 63

Параграф 59 са његовим допунама из §§ 1 и 2 Закона о измени и допуни Закона о насељавању Јужних крајева од 5 децембра 1931 године мења се и као нови § 57 гласи:

»(1) Аграрне заједнице у Јужним крајевима и њихов Савез у Скопљу претварају се у „аграрне задруге” и „Савез аграрних задруга у Скопљу” и до краја 1933 године реорганизоваће се по правилима прописаним на основу става 7 § 37 Закона о насељавању Јужних крајева.

(2) Ако наступи немогућност за извршење претварања аграрних заједница у аграрне задруге путем промене правила примениће се поступак оснивања нове аграрне задруге.”

§ 64

Параграфи 60 и 61 добијају нове бројеве 58 и 59.

§ 65

После § 59 уноси се нови § 60 који гласи:

»(1) Лица која су у Јужним крајевима подигла куће или дућане на трајно напуштеним плацевима

оних који су се иселили у другу државу, постају власници тих плацева с тим, да исте плате сопственицима, ако се јаве са уредним исправама, а по процени вештака које ће одредити надлежна опште управна власт првог степена.

(2) Ако се сопственици тих плацева не налазе у нашој држави, онда садањи држаоци плацева дужни су обратити се надлежној опште управној власти ради утврђивања услова из предњег става, и одређивања вештака, а суму коју ти вештаци одреде, дужни су у року од једне године дана депоновати код надлежне пореске управе, кој ће одмах депоновану суму послати Државној хипотекарној банци у Београду у корист депозитног рачуна под насловом »Министарство пољопривреде — Приходи од безвласничких имања у Јужним крајевима.«

(3) Ова лица чим положе новац било лично сопственику било пореској управи стичу право да се одмах убаштине.

(4) Ово се не односи на оне плацеве и куће на тим плацевима које су аграрне власти ограничиле за аграрне сврхе и доделиле аграрним интересентима.«

§ 66

После § 60 уноси се нови § 61 који гласи:

„За сврхе аграрне реформе неће се узимати она имања која су пре 1919 године била у државини појединих лица, а и данас су у њиховом поседу, но под условом, ако таква лица докажу основ државине исправом потврђеном од надлежне власти или уверењем надлежног општинског суда и одбора.«

§ 67

После § 61 уноси се нови параграф 62 који гласи:

„Овлашћује се Министар пољопривреде да може издати попуњен целокупан текст: 1) Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе од 5 децембра 1931 године и 2) Закона о насељавању Јужних крајева од 11 јуна 1931 године са свима њиховим изменама и допунама.“

§ 68

После § 62 уноси се нови § 63 који гласи:

„Овај Закон ступа у живот кад га Краљ потпише а добија обавезну снагу даном обнародовања у „Службеним новинама“.

14 јуна 1933 год.

у Београду.

Претседник

Народне скупштине,

(М.П.)

Др. К. Кумануди, с. р.

Секретар,

Гавро Милошевић, с. р.

VISOKI SENAT!

V zadnjem času je napredovalo v območju raznih apelacijskih sodišč zlasti pa apelacijskega sodišča v Ljubljani več starejšin sreskih sodišč IV. skupine I. stopnje s povprečno 21 do 25 službenimi leti v III skupino II stopnje. Od sodnikov okrožnih sodišč in državnih tožilcev iste skupine in stopnje z istimi službenimi leti pa ni napredoval nihče. To se je zgodilo vsled interpretacije § 258 Zakona o uradnikih od 31-III-1931. Ta paragraf se glasi:

»Dokler se ne izda zakon omenjen v § 46 morejo napredovati profesorji srednjih in njim enakih strokovnih šol, sodniki trgovinskih, okrožnih, sreskih in šerijatskih sodišč, državni tožilci in njihovi namestniki ter sreski načelniki v III skupino II stopnje, če imajo poleg ostalih pogojev iz § 49 30 let dejanske državne službe in 60 let starosti.«

V tem določilu ne omenia imenovani paragraf izrečno starejšine sreskih sodišč. Vsled tega se je smatralo, da ta paragraf za nje ne velja. Če pa je to tolmačenje pravilno, je dvomljivo, ker ni nikakega nametnega razloga za to, da bi imeli starejšine sreskih sodišč prednost pred nadrejenimi sodniki okrožnih sodišč oziroma pred državnimi tožilci. Razen tega bi se v tem slučaju obstoječi zakoni sami med seboj nasprotovali.

Gotovo pa je, da so bili s tem imenovani prizadeti v izdatni meri moralno in materijelno sodniki okrožnih sodišč in državni tožilci z istimi pogoji, kakor so jih imeli starejšine sreskih sodišč, ki so sedaj napredovali, med tem ko sodniki in tožilci napredovanja niso bili deležni. Obenem trpi s tem ugled sodnih oblasti in državnih tožilstev.

Sodniki okrožnih sodišč so tudi napram starejšinam sreskih sodišč sodniki II instance, torej sodniki višjega reda. Po zakonu imajo pravice v prizivih in pritožbah potrditi, spremeniti ali razveljaviti sodbe in odredbe, podrejenih sreskih sodišč in jim dajati obvezna navodila. Dalje odločajo v prvi instanci v najvažnejših civilnih in kazenskih zadevah. Sodnikom okrožnih sodišč so enaki državni tožilci. Zato so imeli ti sodniki oziroma tožilci vedno in povsod dejansko in zakonito prednost pred sodniki in starejšinama podrejenih sreskih sodišč. Naravno je, da zavzemaju to stališče vsi naši zakoni, kakor n. pr. zakon o kazenskem postopanju građanski red, zakon o sodnikih rednih sodišč od 8. I. 1929 (čl. 3, 47 i dr.), XIII poglavlje zakona o uradnikih od 31. III. 1931 (kjer se omenjajo sodniki okrožnih sodišč in državni tožilci vedno pred starejšinama sreskih sodišč) i. t. d.

Vsled tega smejo in morajo zahtevati sodniki okrožnih sodišč in državni tožilci, da so tudi po činu (rangu) najmanje enaki starejšinam sreskih torej nižjih sodišč, zlasti, če imajo ista ali celo daljša službena leta in enako kvalifikacijo. Po sedanjem stanju pa so ti sodniki in tožilci zastopavljeni starejšinam sreskih sodišč, ker ne morejo napredovati v III skupino II stopnje, med tem ko so njim podrejeni sodniki dejansko izenačeni z apelacijskimi svetniki. Določilo, da morejo napredovati, če imajo 30 let dejanske službe in 60 let starosti, je apsurdno. Običajno so začeli namreč sodniki oziroma državni tožilci svojo uradniško karijero že s 24 ali 25 letom tako, da dosežejo 35 službenih let še predno so dovršili 60 let starosti. Po § 104 Zakona o uradnikih pa se morajo v tem slučaju vpokojiti. Tako torej sploh ne morejo zlasti nadarjeni in pridni sodniki oziroma državni tožilci, ki so pravočasno dovršili pravne študije, izbolniti tega pogoja, zlasti ker dobe prejemke višje skupine po danih predpisih šele 13 mesecev po imenovanju. Kako krivično in nesmisleno je naziranje, da smejo napredovati starejšine sreskih sodišč v III skupino II stopnje, ne pa tudi sodniki okrožnih

sodišč in državni tožilci dokazujujo jasno sledeči primeri, ki so se dejansko zgodili:

Nek sedanji sodnik okrožnega sodišča IV skupine I stopnje je bil več let starejšina sreskega sodišča in opravlja sedaj mnogo težje in odgovornejše posle, kakor popreje. Če bi ostal starejšina sreskega sodišča, bi napredoval v III skupino II stopnje. Ker pa je postal sodnik višje vrste, je izključen od napredovanja. Drug primer: Neki manje sposoben starejšina sreskega sodišča se je trudil, da bi postal sodnik okrožnega sodišča. To se mu ni posrečilo. Zato pa je sedaj napredoval v III skupino II stopnje. Slični slučajji, ki so popolnoma nerazumljivi in ki nasprotujejo vsakemu pravnemu čutu, je še več. Umevno je, da trpita pod takimi razmerami ugled in avtoriteta nadrejenih okrožnih sodišč oziroma državnih tožilstev in s tem tudi države. Posledice so lahko nedogledne. Okrožna sodišča in državna tožilstva so za starejše sodnike oziroma tožilce, ki še niso dosegli III skupino II stopnje naravnost mučilnice in kaznilnice, ker imajo ti sodniki in tožilci samo težje delo in večjo odgovornost; zato pa so zastopavljeni svojim podrejenim tovarišem. Vsled tega morejo prositi ti sodniki in tožilci sedaj za mesta starejšin na deželi, torej za dejansko nižja mesta ali pa za mesta apelacijskih svetnikov, če so prosta, ker je sicer svako napredovanje izključeno. K okrožnim sodiščem in državnim tožilstvom pa naravnost ne bo hotel priti nihče, tako da bodo ti uradi, ki izvršujejo v sodstvu najvažnejše funkcije v kratkem popolnoma prazni. Vrh tega trpe ti sodniki oziroma državni tožilci znatno materijelno škodo, zlasti, ker so življenske prilike v mestih običajno dosti težje, kakor na deželi, kjer imajo starejšine sreskih sodišč pogosto uradna ali vsaj zelo cenena stanovanja.

Javni interesi t. j. avtoriteta in ugled nadrejenih okrožnih sodišč in državnih tožilstev in s tem tudi ugled in avtoriteta države pa tudi osebni interesi sodnikov okrožnih sodišč in državnih tožilcev zahtevajo torej absolutno in brezpogojno, da se te neznosne in po svem nevzdržne razmere nemudoma spremenijo in da se zajamči tem sodnikom in tožilcem položaj, ki jim tudi pristojajo.

Predlog Zakona o izmeni Zakona o uradnikih od 31. marca 1931.

§ 1.

§ 258 Zakona o uradnikih od 31-III-1931 se spremeni za sodnike in državne tožilce tako, da se nadomeste besede 30 let dejanske državne službe in 60 let starosti z besedami »21« državne službe.

Ovi Zakon stopi v život, ko ga Kralj podpiše, ali dobi obvezno moč z dnevom obnarodovanja v „Službenih Novinah“. Oni dan prestaje važiti § 258 Zakona o uradnikih od 31-III-1931.

U formalnom obziru predlagam da se ta moj predlog odstopi Finansijskemu odseku.

Beograd, 16. junija 1933 l.

Dr. Miroslav Ploj, l. r., dr. Gustav Gregorin, l. r., dr. Rožić, l. r., dr. Ravnihar, l. r., dr. Rajar, l. r., Iv. Hribar, l. r., dr. Mičić, l. r., Jord. N. Cvetković, l. r., dr. Emilo Gavrića, l. r., Petar Teslić, l. r., P. Obradović, l. r., K. Smiljanić, l. r., dr. Savo Ljubibratić, l. r., B. Gavrilović, l. r., M. L. Popović, l. r., Ing. Daka Popović, l. r., Mil. Marjanović, l. r., Šilović, l. r.